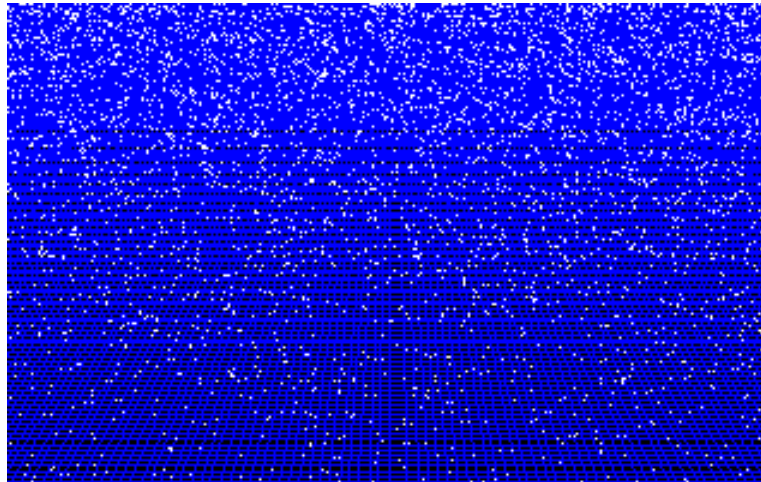

Elementaire Deeltjesfysica

FEW Cursus

Jo van den Brand

27 Oktober, 2009

Structuur der Materie

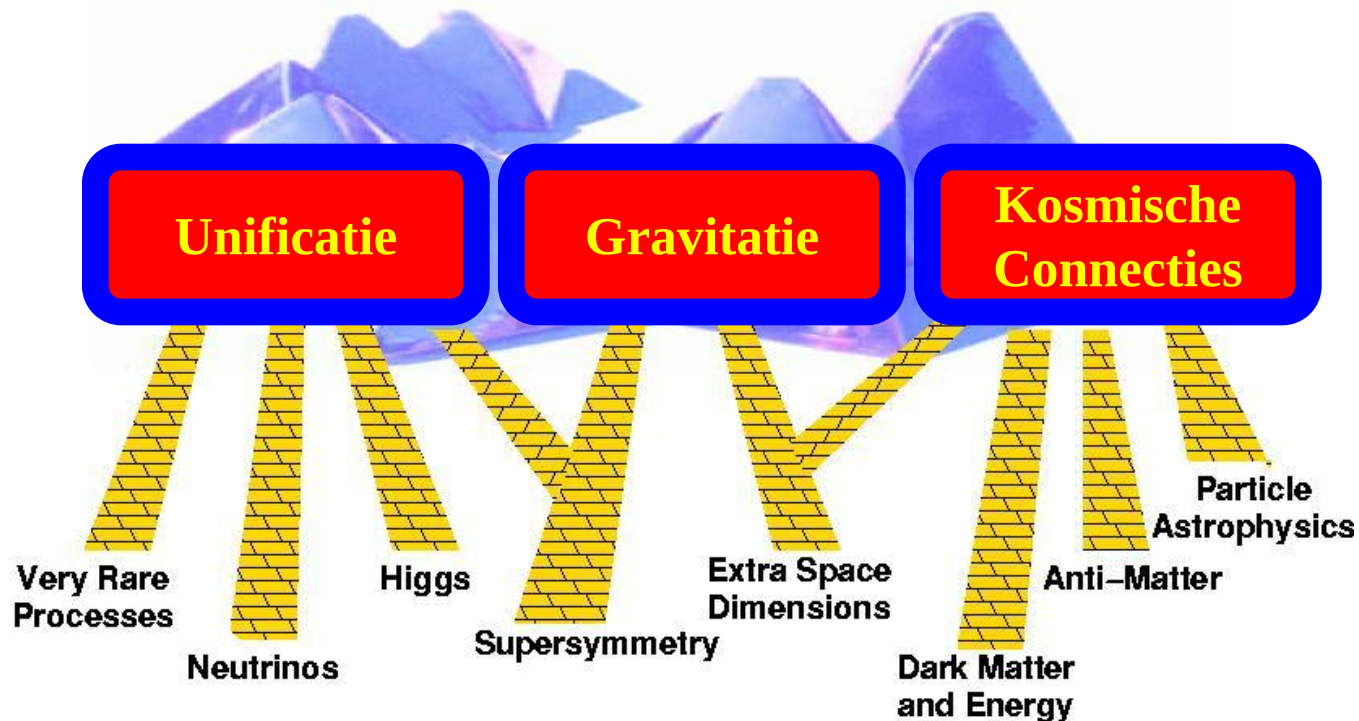
Overzicht

- **Docent informatie**
  - Jo van den Brand
  - Email: jo@nikhef.nl
  - 0620 539 484 / 020 598 7900
  - Kamer: T2.69
- **Rooster informatie**
  - Dinsdag 13:30 – 15:15, F654 (totaal 7 keer)
  - Vrijdag 13:30 – 15:15, F654 (totaal 7 keer) – Tjonnie Li
- **Boek en website**
  - David Griffiths, *Introduction to Elementary Particles*, Wiley and Sons, ISBN 978-3-527-40601-2 (2008)
  - Zie website URL: www.nikhef.nl/~jo
- **Beoordeling**
  - Huiswerkopgaven 20%, tentamen 80%

Deeltjesfysica

‘De studie van Materie, Energie, Ruimte en Tijd’

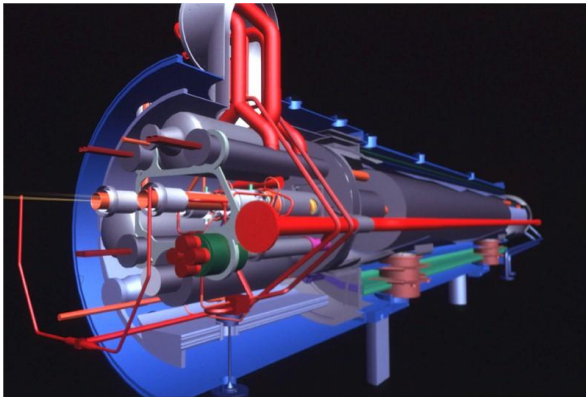

Ambities van de **Elementaire** Deeltjesfysica

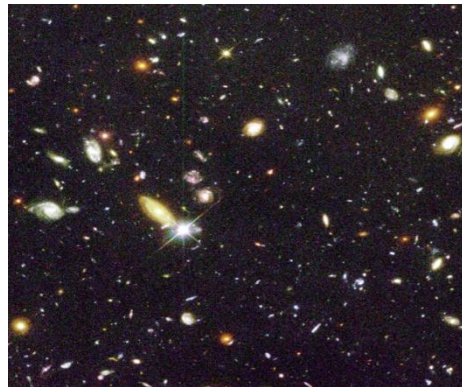

Palet van deeltjesfysica

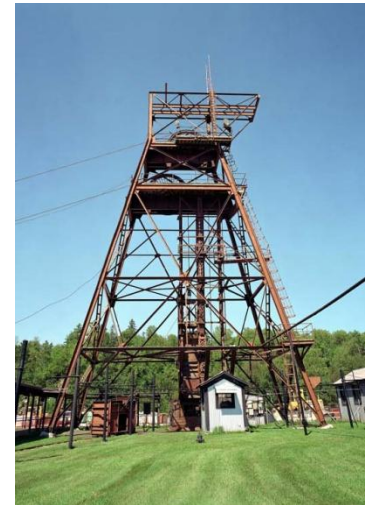
- We hebben veel gereedschap tot onze beschikking van **moderne versnellers tot satellieten in de ruimte tot experimenten diep ondergronds.**

Accelerator
LHC Magnet

Space

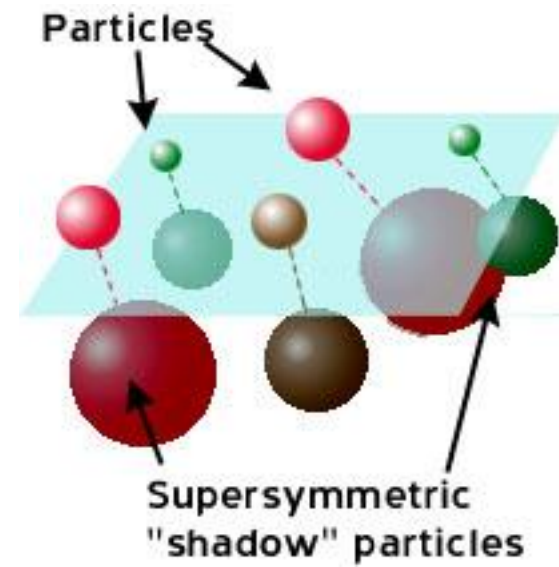
Subterranean
SNO, Antares, Icecube

The science requires forefront accelerators at the energy and luminosity frontiers. But, it also requires innovative experiments in space, underground, and away from accelerators.

Recente ontdekkingen wijzen naar een nieuwe wereld

- Heelal bestaat uit 'dark particles', onbekend en het zijn geen atomen.
- Een vreemde 'dark force' doordringt de ruimte en drijft die uit elkaar.
- Krachtige nieuwe ideeën
  - Nieuwe deeltjes
  - Nieuwe krachten
  - Verborgen dimensies

String theorie voorspelt dat er zeven extra ruimtelijke dimensies wachten om ontdekt te worden.

Inhoud

- **Inleiding**
  - Deeltjes
  - Interacties
- **Relativistische kinematica**
  - Lorentz transformaties
  - Viervectoren
  - Energie en impuls
- **Symmetrieën**
  - Behoudwetten
  - Quarkmodel
  - Discrete symmetrieën
- **Feynman berekeningen**
  - Gouden regel
  - Feynman regels
  - Diagrammen
- **Elektrodynamica**
  - Dirac vergelijking
  - Werkzame doorsneden
- **Quarks en hadronen**
  - Elektron-quark interacties
  - Hadron productie in e^+e^-
- **Zwakke wisselwerking**
  - Muon verval
  - Unificatie

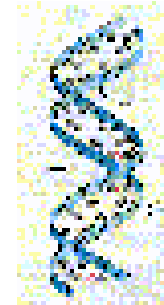
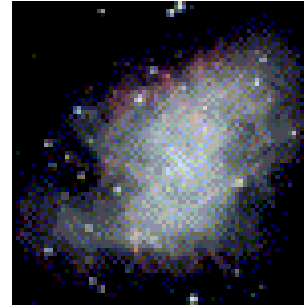
Relativistische quantumveldentheorie

Jo van den Brand

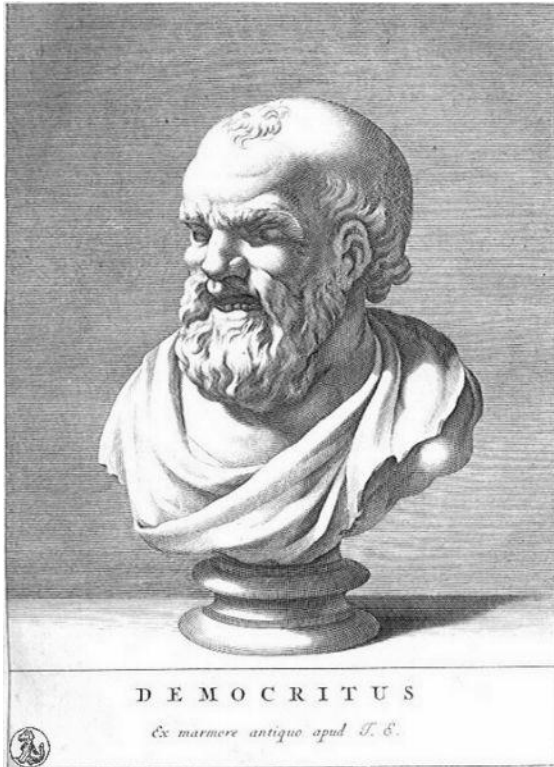
Inleiding: waar de wereld van gemaakt is

- De wereld om ons heen en het Universum zijn opgebouwd uit een enorme diversiteit van materialen en vormen van materie die gewoon waren in het prille begin van het Universum.
- Het is verrassend dat deze grote variëteit gemaakt is van een relatief klein aantal eenvoudige bouwstenen.

Concept: atoom

Zuiver filosofisch denken

Het periodieke systeem

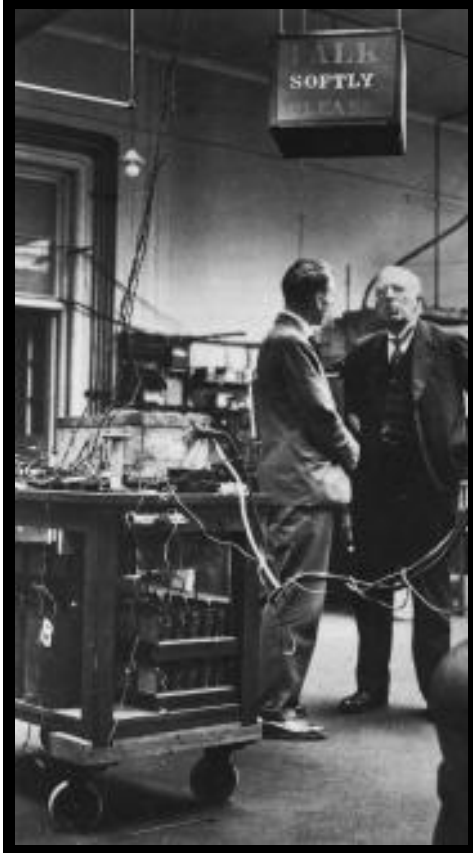

Group	1	2		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Period																			
1	1 H																		2 He
2	3 Li	4 Be												5 B	6 C	7 N	8 O	9 F	10 Ne
3	11 Na	12 Mg												13 Al	14 Si	15 P	16 S	17 Cl	18 Ar
4	19 K	20 Ca		21 Sc	22 Ti	23 V	24 Cr	25 Mn	26 Fe	27 Co	28 Ni	29 Cu	30 Zn	31 Ga	32 Ge	33 As	34 Se	35 Br	36 Kr
5	37 Rb	38 Sr		39 Y	40 Zr	41 Nb	42 Mo	43 Tc	44 Ru	45 Rh	46 Pd	47 Ag	48 Cd	49 In	50 Sn	51 Sb	52 Te	53 I	54 Xe
6	55 Cs	56 Ba	* 	71 Lu	72 Hf	73 Ta	74 W	75 Re	76 Os	77 Ir	78 Pt	79 Au	80 Hg	81 Tl	82 Pb	83 Bi	84 Po	85 At	86 Rn
7	87 Fr	88 Ra	** 	103 Lr	104 Rf	105 Db	106 Sg	107 Bh	108 Hs	109 Mt	110 Uun	111 Uuu	112 Uub	113 Uut	114 Uuq	115 Uup	116 Uuh	117 Uus	118 Uuo
*Lanthanides				* 57 La	58 Ce	59 Pr	60 Nd	61 Pm	62 Sm	63 Eu	64 Gd	65 Tb	66 Dy	67 Ho	68 Er	69 Tm	70 Yb		
**Actinides				** 89 Ac	90 Th	91 Pa	92 U	93 Np	94 Pu	95 Am	96 Cm	97 Bk	98 Cf	99 Es	100 Fm	101 Md	102 No		

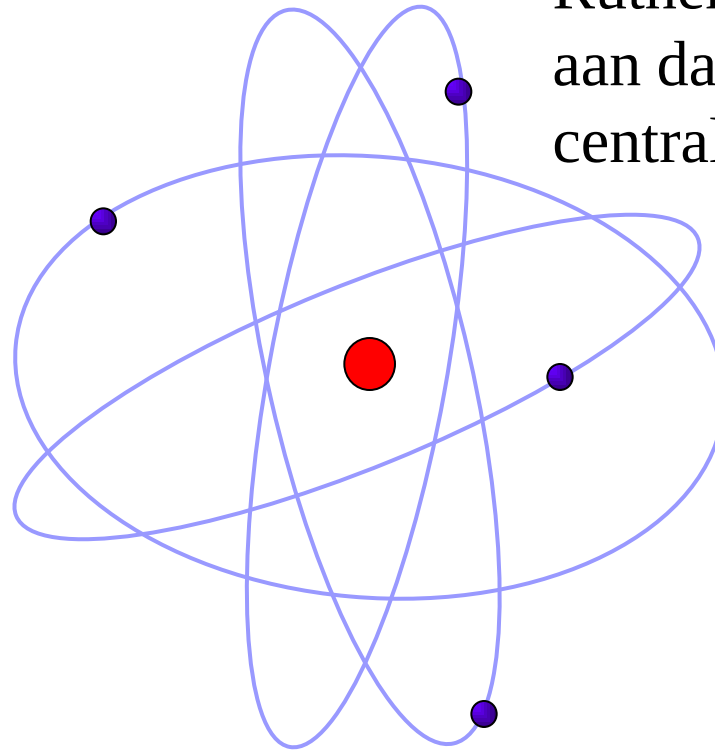
Mendeleev (1869) introduceerde het periodieke systeem

De structuur van atomen

Rutherford (1912) toonde aan dat atomen een centrale kern bevatten

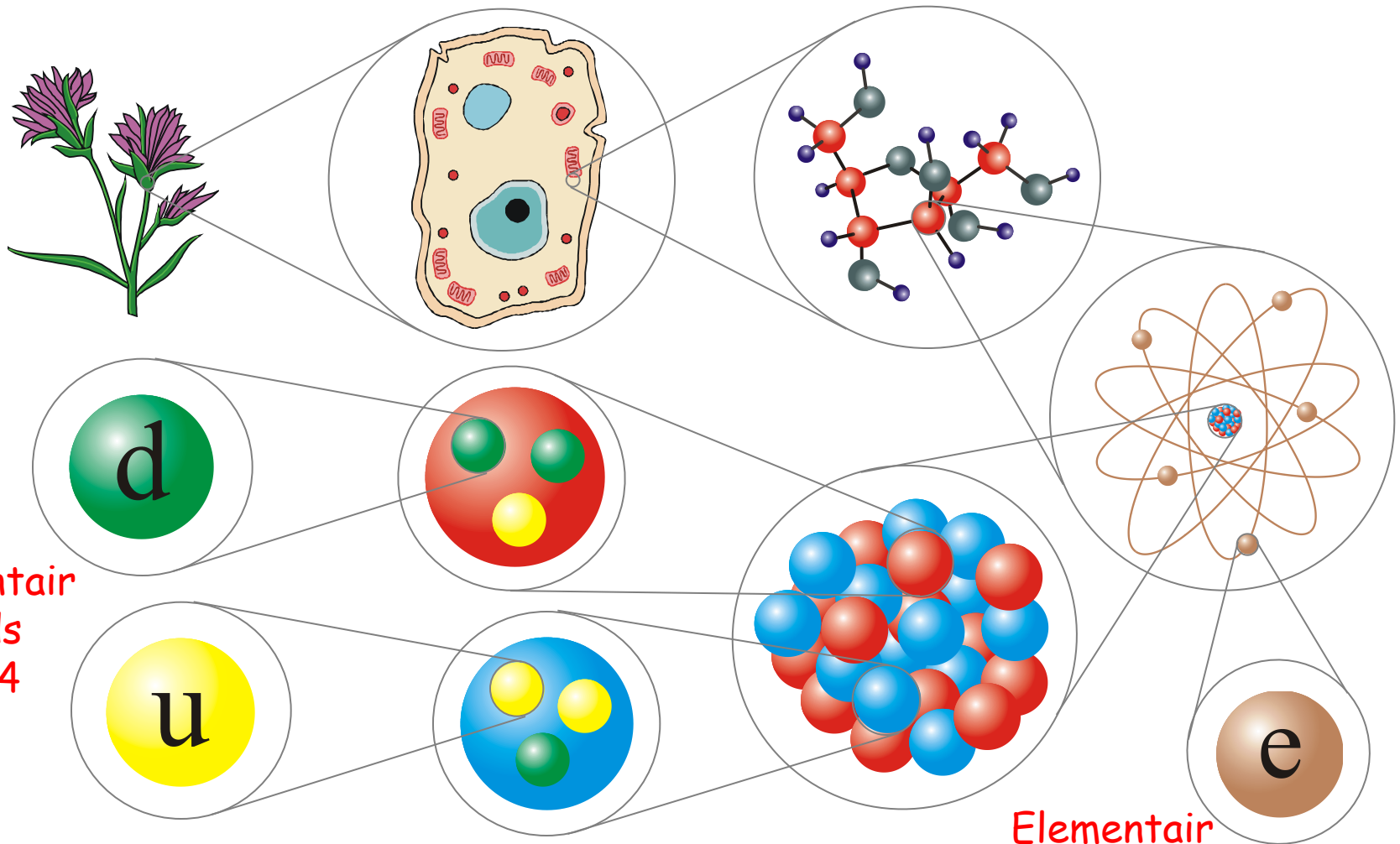

10^{-10} m

Elektronen draaien rond de kern met precies gedefinieerde energie en slecht gedefinieerde posities

Deeltjesfysica

Elementair
sinds
1974

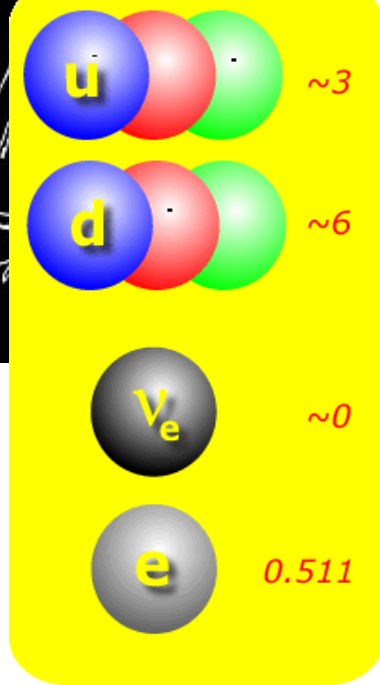
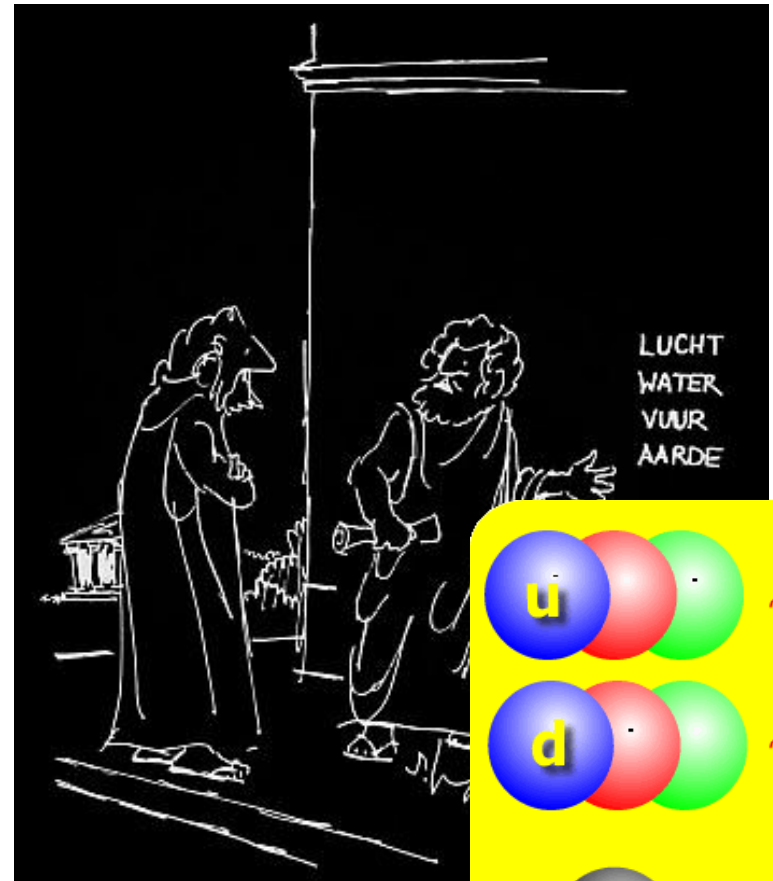
Elementair
sinds
1897

Reductionisme

Gewone materie

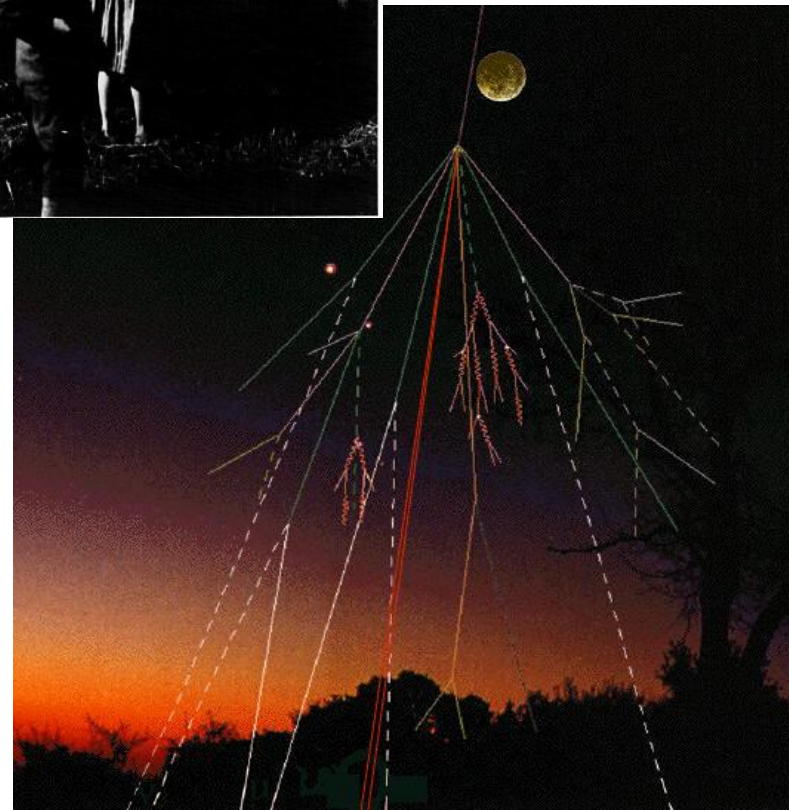
- Alle materie is gemaakt van bijna honderd soorten atomen
- De kern bestaat uit positieve protonen en neutrale neutronen – elk zo'n 2000 keer zwaarder dan het elektron.
- Het elektron lijkt geen interne structuur te hebben. Protonen en neutronen zijn echter samengestelde deeltjes.
- De quarks lijken weer geen structuur te hebben. Enkel twee soorten quarks, 'up' en 'down' genaamd, zijn nodig om het proton en neutron te bouwen (met ladingen $+2/3$ and $-1/3$ ten opzichte van de lading van het elektron van -1).
- Er is nog een structuurloos deeltje nodig om het beeld compleet te maken. Het elektron-neutrino.

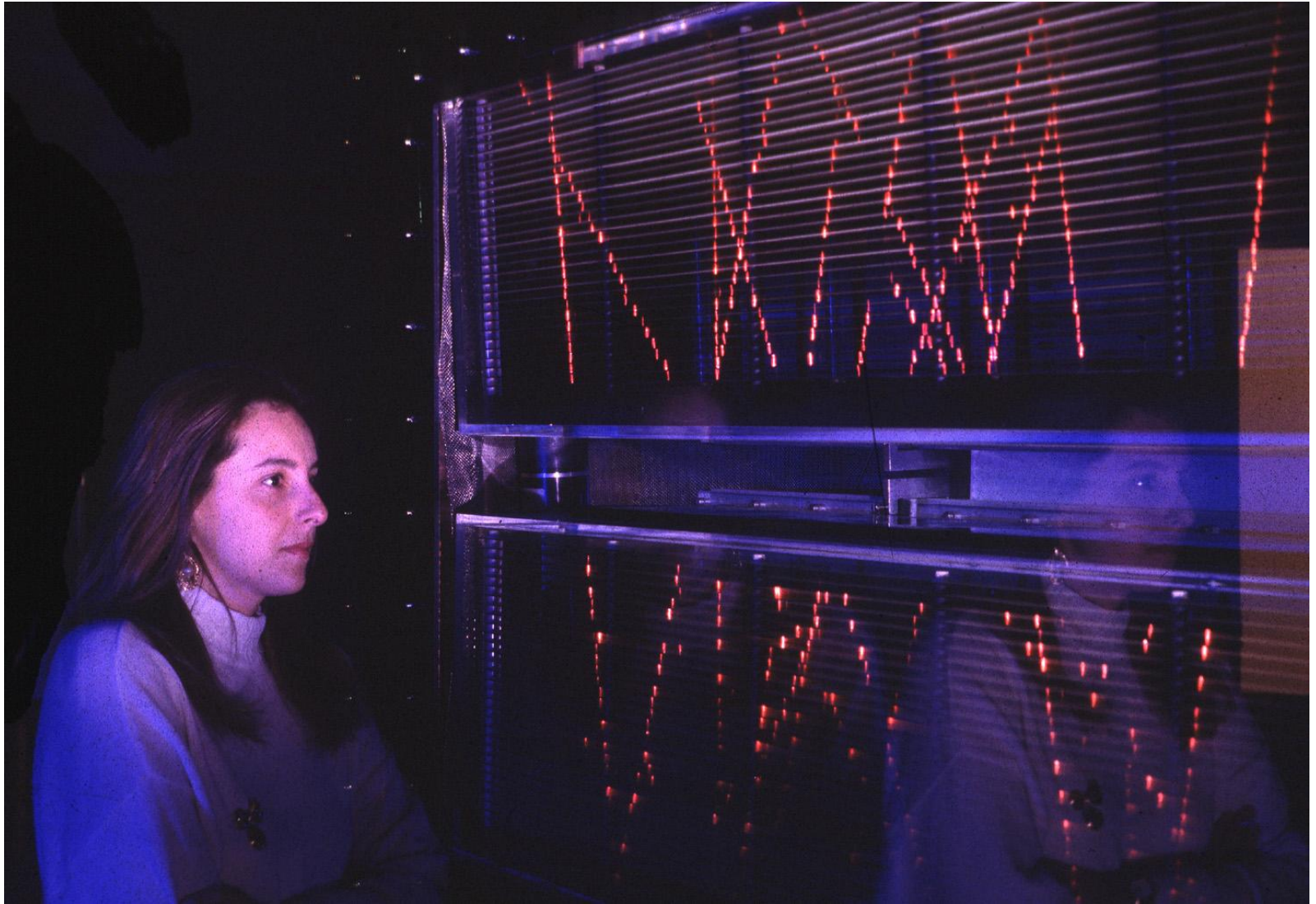

Kosmische materie

- Theodore Wulf: meer straling in de top van de Eiffel toren dan op de grond.
- Studies op bergtoppen en met ballonnen: 'kosmische' straling door showers van hoog-energetische protonen. Nieuwe soorten deeltjes worden gevonden.
- Op de grond vooral muonen. Dat zijn net elektronen, maar dan 210 keer zwaarder. De muonen komen van het verval van kortlevende deeltjes, die soms een derde type quark bevatten: het vreemde quark.
- Dus behalve het elektron, elektron-neutrino, up quark en down quark, hebben we het muon, muon-neutrino en het vreemde quark nodig.

Muonen zichtbaar maken met vonkenkamer

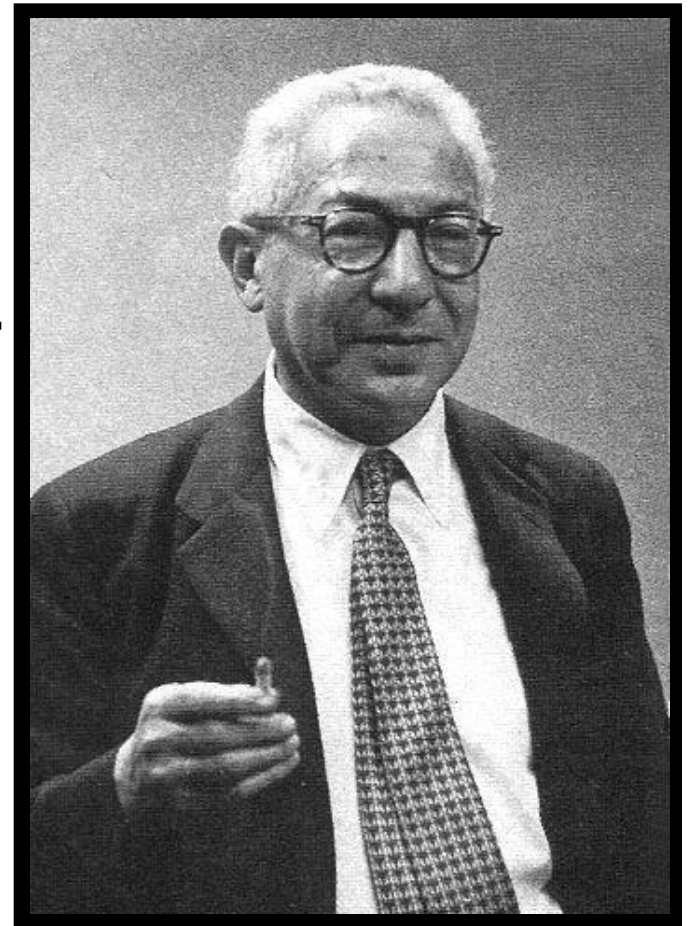
Het muon

Ontdekt in kosmische straling door
Neddermeyer en Anderson (1936)

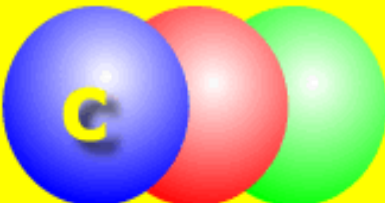
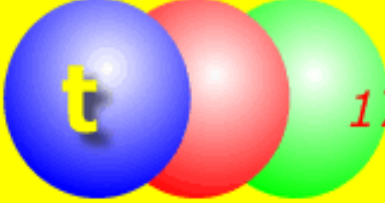
Lijkt identiek aan het elektron, maar
200 keer zo massief

Vervalt binnen $2.2 \mu\text{sec}$

‘Who ordered that?’ - I I Rabi

Drie families: 1897 - 2000

~3 ~6	1250 120	174300 4200 quarks
~0 0.511	~0 106	~0 1770 leptonen

Massa's van deeltjes in MeV; $1 \text{ MeV} \approx 1.8 \times 10^{-27} \text{ gram}$

Quarks en leptonen

Quarks

Naam	Symbool	Lading [e]	Massa [GeV/c ²]	Spin [$\hbar$]	B	T_3	S	C	b	t
Up	u	$\frac{2}{3}$	$2 - 8 \times 10^{-3}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{3}$	$\frac{1}{2}$	0	0	0	0
Down	d	$-\frac{1}{3}$	$5 - 15 \times 10^{-3}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{3}$	$-\frac{1}{2}$	0	0	0	0
Strange	s	$-\frac{1}{3}$	0.1 - 0.3	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{3}$	0	-1	0	0	0
Charm	c	$\frac{2}{3}$	1.0 - 1.6	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{3}$	0	0	1	0	0
Bottom	b	$-\frac{1}{3}$	4.1 - 4.5	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{3}$	0	0	0	-1	0
Top	t	$\frac{2}{3}$	180 ± 12	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{3}$	0	0	0	0	1

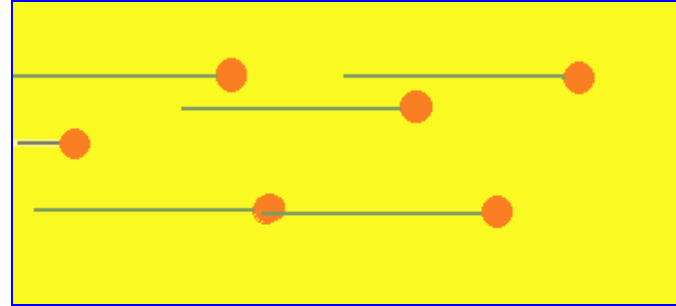
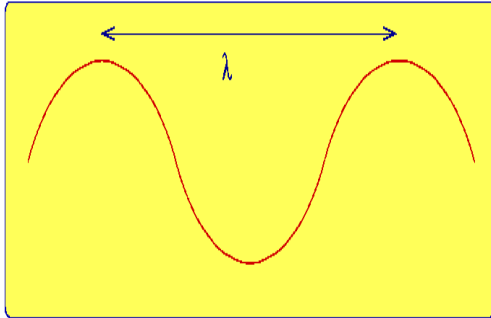
Leptonen

Naam	Symbool	Lading [e]	Massa [MeV/c ²]	Spin [$\hbar$]	Levensduur
Elektron	e^-	-1	0.511	$\frac{1}{2}$	$> 4.3 \times 10^{23}$ jaar
e-Neutrino	ν_e	0	$< 15 \times 10^{-6}$	$\frac{1}{2}$	$\infty?$
Muon	μ^-	-1	105.66	$\frac{1}{2}$	2.197 μ s
μ -Neutrino	ν_μ	0	< 0.17	$\frac{1}{2}$	$\infty?$
Tau	τ^-	-1	1777	$\frac{1}{2}$	2.91×10^{-13} s
τ -Neutrino	ν_τ	0	< 24	$\frac{1}{2}$	$\infty?$

Deeltjesversnellers

Licht: golven en deeltjes

$$E \text{ (eV)} = \frac{1200}{\lambda \text{ [nm]}}$$

Zichtbaar geel licht: $\lambda = 600 \text{ nm}$

$$E = 2 \text{ eV}$$

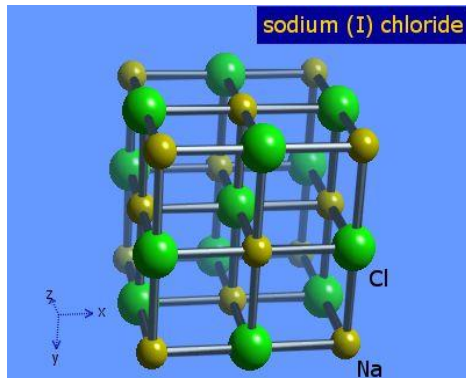
Röntgen straling: $\lambda = 0,1 \text{ nm}$

$$E = 12 \text{ keV}$$

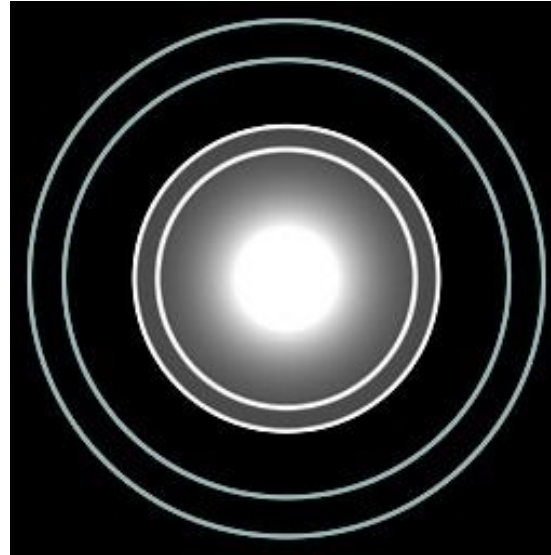
Met zichtbaar licht kun je structuren in een cel ontrafelen ($\sim 1 \mu\text{m}$)

Met Röntgenstraling kun je de structuur van kristallen bepalen ($\sim 0.1 \text{ nm}$)

Elektronen: deeltjes en golven

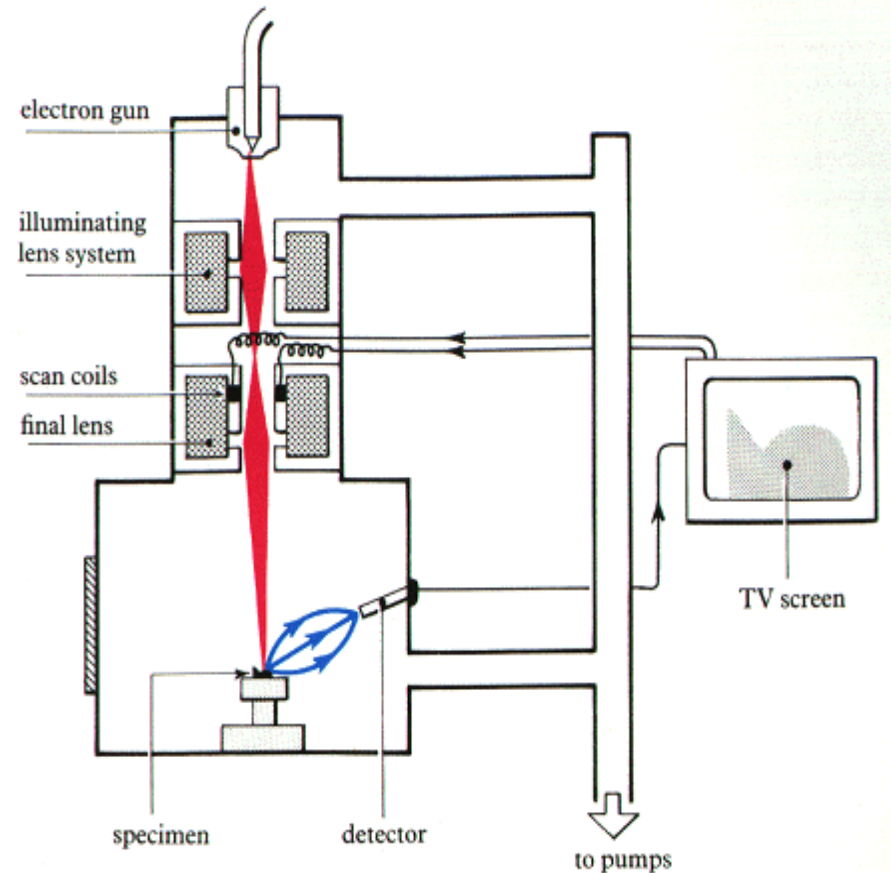

Net als Röntgenstraling
(links) gedraagt ook een
elektronenbundel zich
als een golf (rechts)

$$\lambda \text{ [nm]} = \frac{1200}{E \text{ (eV)}}$$

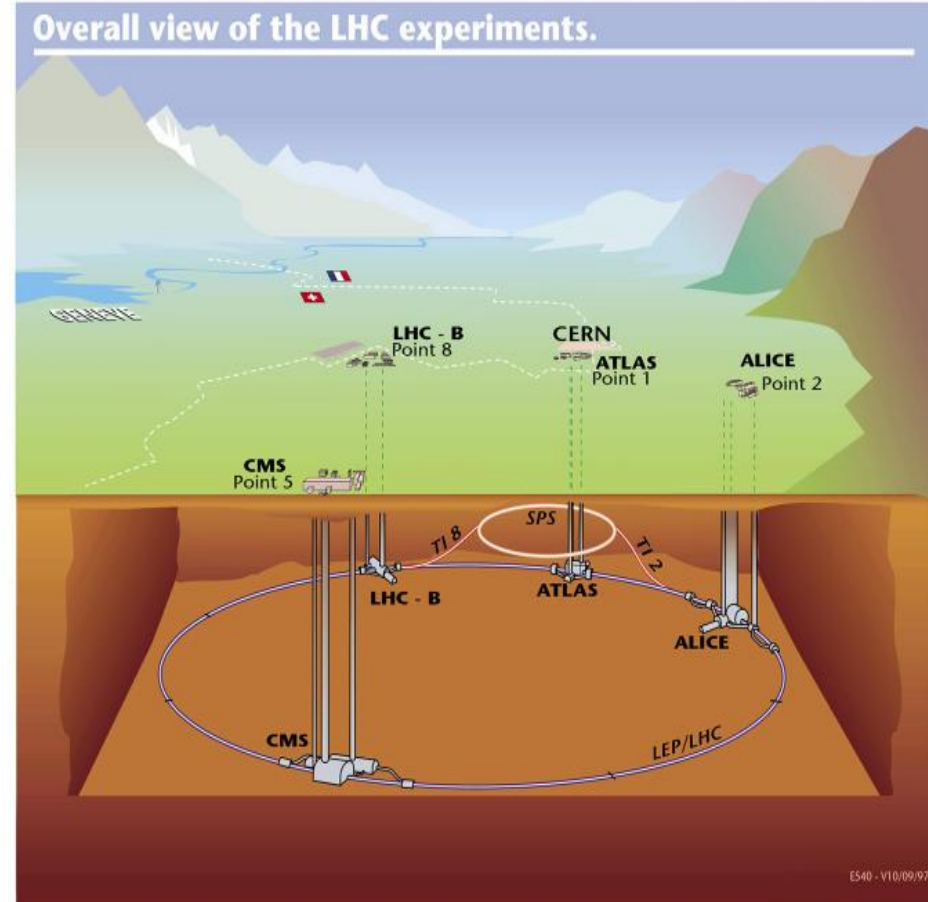

Toepassing: elektronenmicroscop

Hiermee kun je b.v. de structuur
van virussen en eiwitten
bestuderen ($\lambda \sim 0.01 \text{ nm}$)

De grootste microscoop: LHC te CERN

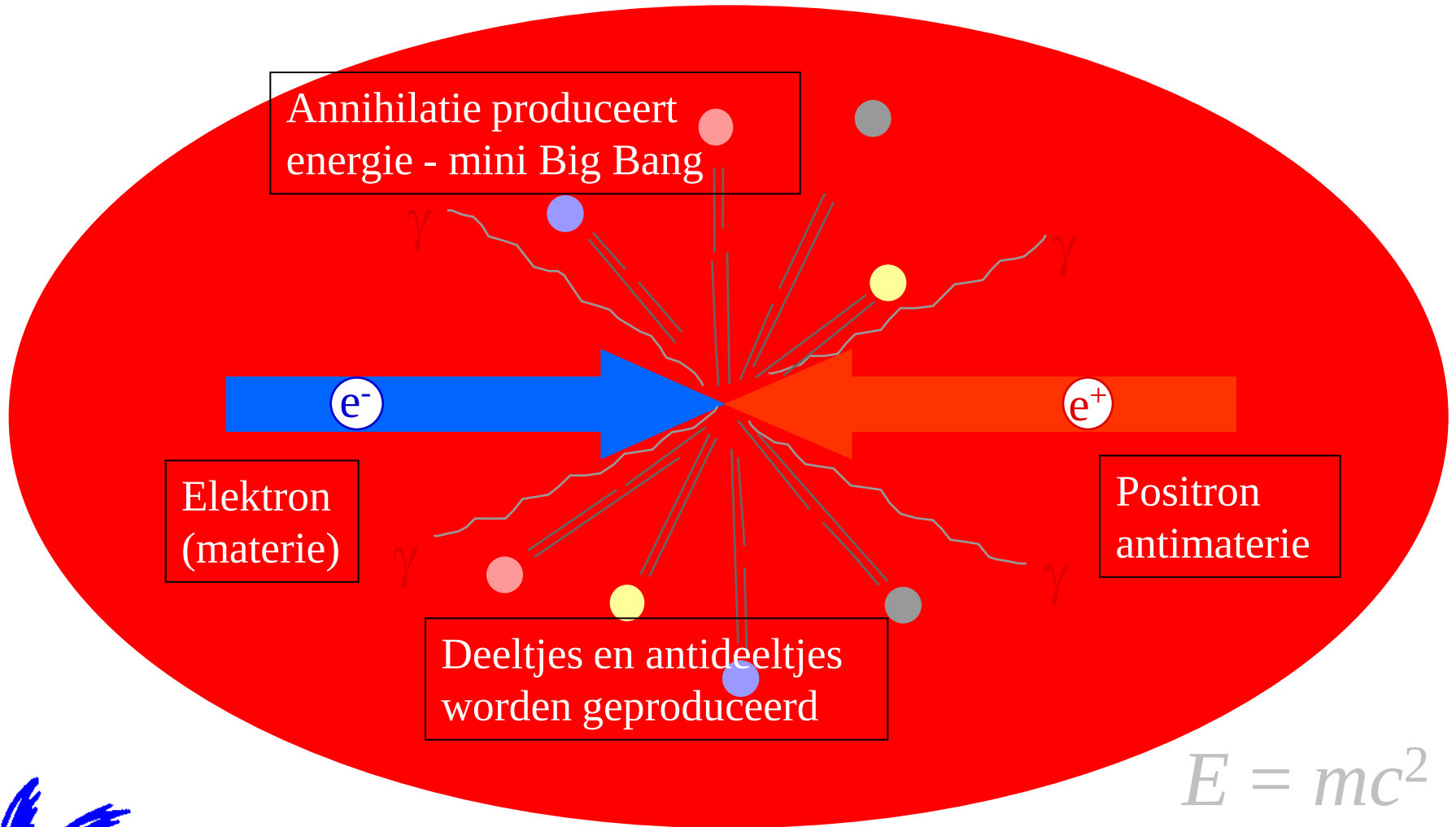

- Ring van 27 km omtrek
- 100 meter onder de grond
- 4 interactie punten waar protonen botsen

Jo van den Brand

Elektron-positron botsingen

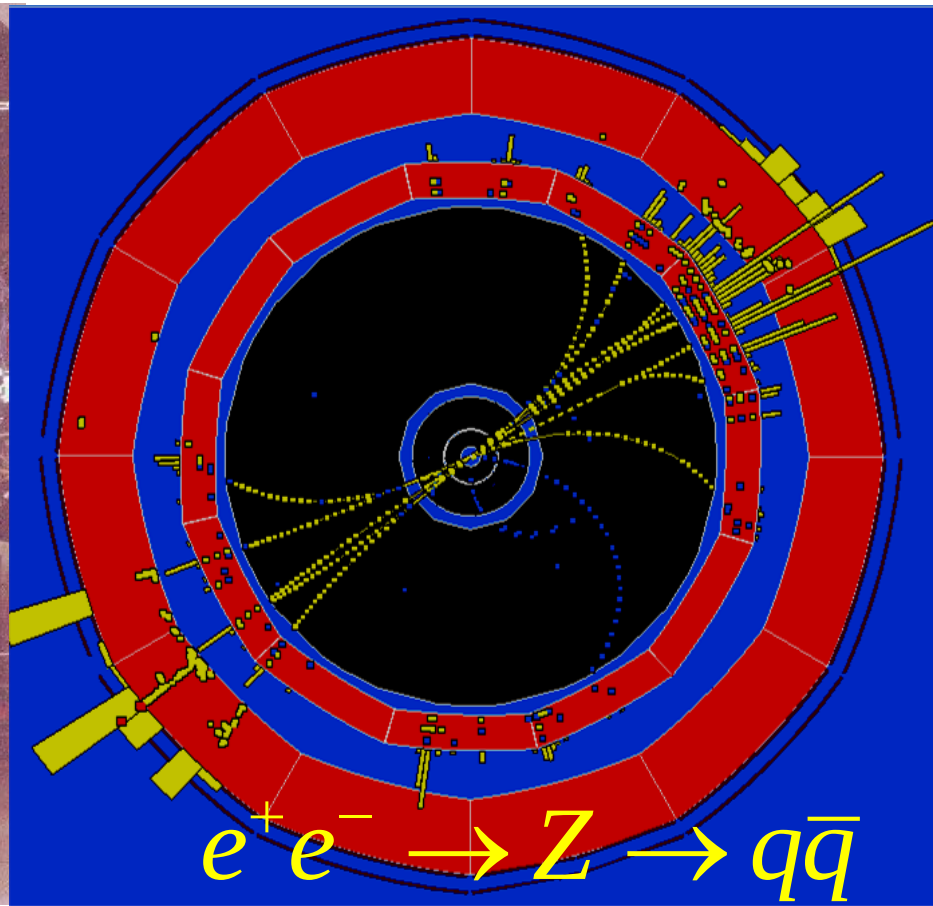
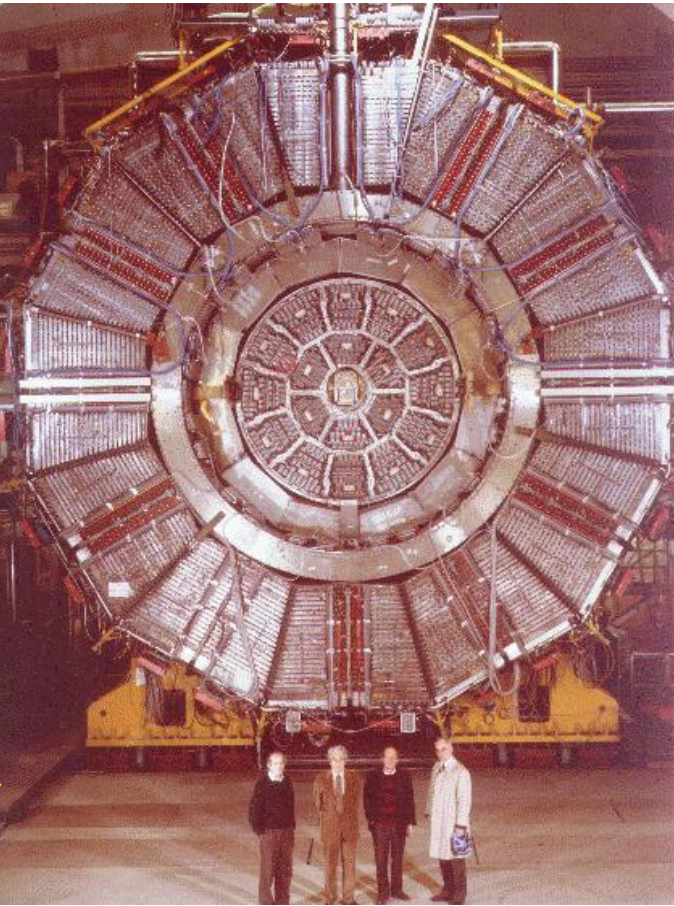
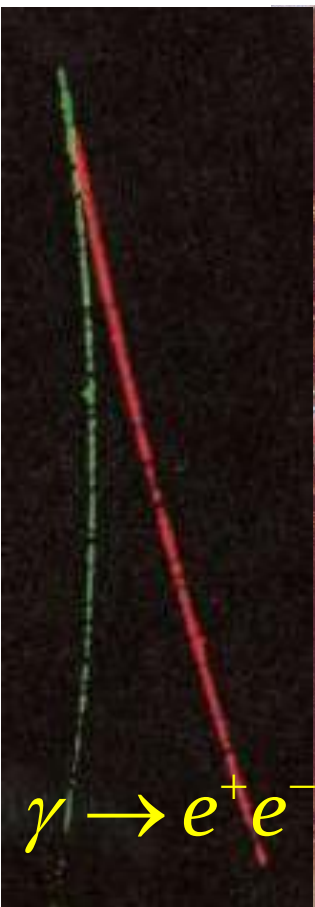

$$E = mc^2$$

$E=mc^2$: creatie van materie en antimaterie

Als materie uit energie wordt gemaakt, dan wordt er altijd evenveel antimaterie geproduceerd

Het foton

Wat is licht?

- elektromagnetische straling is gekwantiseerd (foton)
- foto-elektrische effect
- Compton scattering

$$E = h\nu$$

$$E \leq h\nu - w$$

Elektrostatistische afstoting van twee elektronen

- elektrostatisch veld
- deeltjesuitwisseling (boodschappers)

De mesonen

Waarom zijn atoomkernen stabiel?

- sterke wisselwerking

Yukawa (1934): uitgewisseld meson (analoog aan foton voor EM)

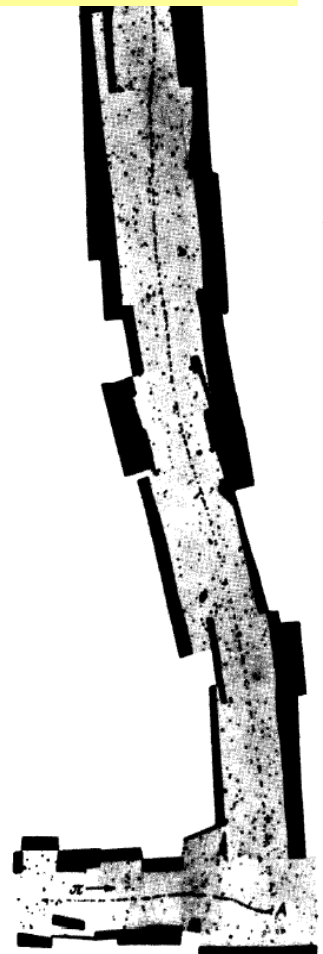
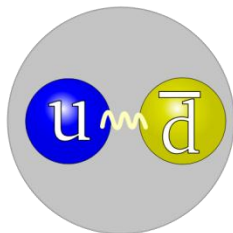
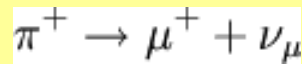

dracht (range)

$$e^{-(r/a)}/r^2 \quad a = 10^{-15} \text{ m}$$

$$m_{\pi} = 140 \text{ MeV}$$

Powell (1947): ontdekking van het pion in kosmische straling

Antimaterie

De voorspelling van antimaterie

Paul Dirac voorspelde het bestaan van het positron in 1928

Dirac

AntiDirac

De enige vergelijking in
Westminster Abbey?

deeltjes en antideeltjes

Relativistische golfvergelijking
Klein-Gordon vergelijking

$$E^2 = p^2 c^2 + m^2 c^4$$

$$p \rightarrow \frac{\hbar}{i} \nabla \quad \text{en} \quad E \rightarrow i\hbar \frac{\partial}{\partial t}$$

$$\left[\square + \left(\frac{mc}{\hbar} \right)^2 \right] \psi(\vec{r}, t) = 0$$

$$\square \equiv \frac{1}{c^2} \frac{\partial^2}{\partial t^2} - \Delta, \quad \text{met} \quad \Delta = \nabla \cdot \nabla$$

Twee oplossingen
voor de energie

$$E^\pm = \pm \sqrt{m^2 c^4 + p^2 c^2}$$

Golffunctie met
positieve energie

$$\psi^+(x, t) = \exp \left\{ \frac{i}{\hbar} (px - E^+ t) \right\} \quad v_p^+ = \frac{E^+}{p}$$

negatieve energie

$$\begin{aligned} \psi^-(x, t) &= \exp \left\{ \frac{i}{\hbar} (px - E^- t) \right\} \\ &= \exp \left\{ \frac{i}{\hbar} (px - E^+ (-t)) \right\} \end{aligned}$$

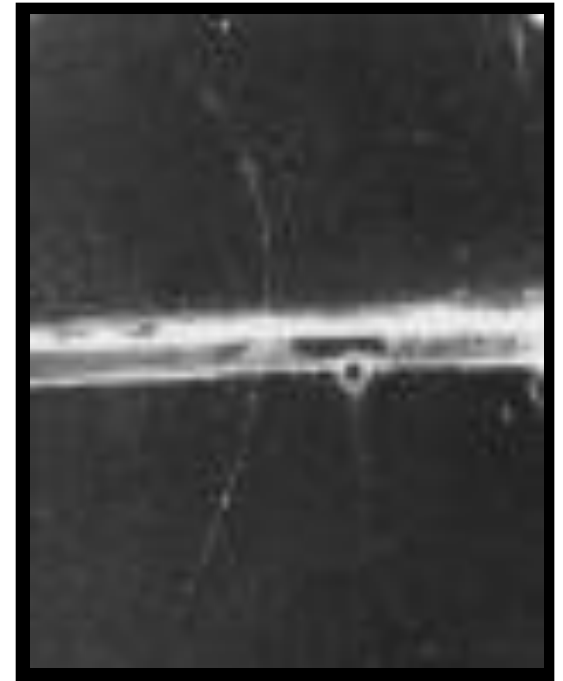
$$t \rightarrow -t$$

Tijdsrichting omkeren komt neer
op lading omkeren: positron

Antimaterie

- Elk deeltje heeft antideeltje met dezelfde
  - massa
  - levensduur
  - spin
- maar tegenovergestelde
  - lading
  - magnetisch moment
  - en andere quantumgetallen
- Deeltjes en antideeltjes annihileren
  - $e^+ + e^- \rightarrow \gamma + \gamma$
- Maar ook gecreeerd worden
  - $\gamma \rightarrow e^+ + e^-$

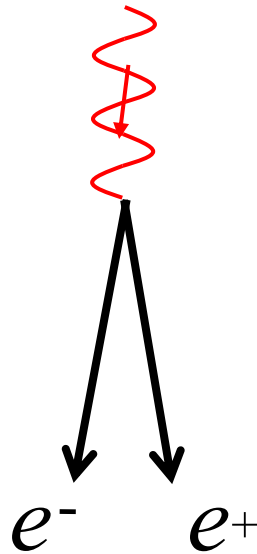

Voorbeeld: positron

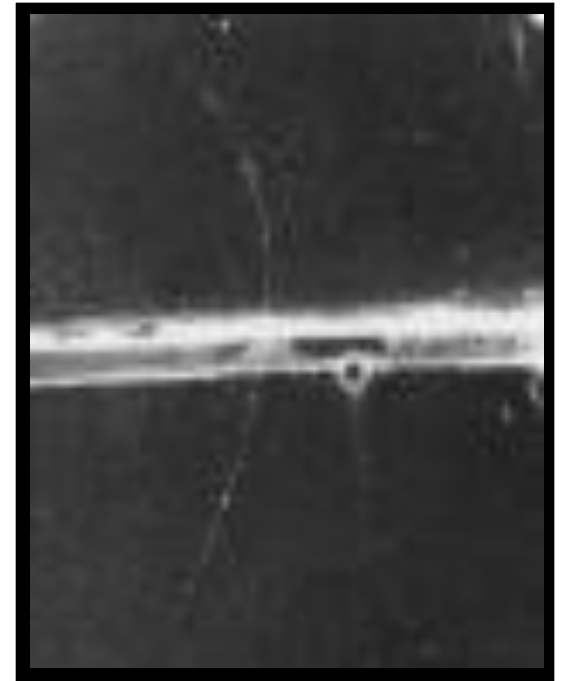

Productie van e^+e^- paren

Het paarcreatie proces, waarbij γ -straling overgaat in een elektron-positron paar

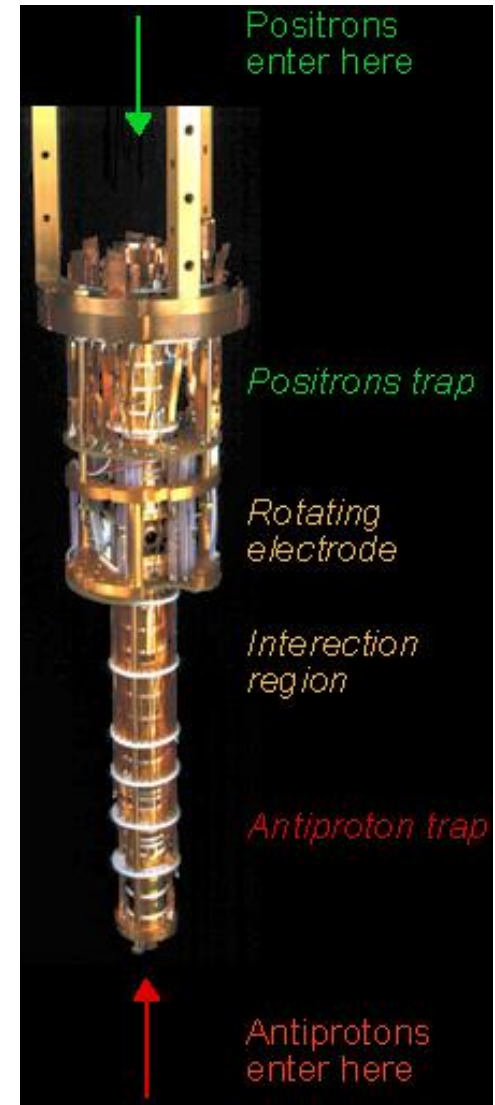
De ontdekking van antimaterie

Anderson (1932) ontdekte het door
Dirac voorspelde positron

Het ATHENA experiment op CERN

- CERN 1996: 9 antiatomen gemaakt, maar deze verdwenen snel
- CERN experiment ATHENA in 2002: 50.000 antiatomen waterstof gemaakt
- Start Trek's warp drive?
- Alle antiatomen op CERN gemaakt in een jaar: 100 W lamp, kwartier

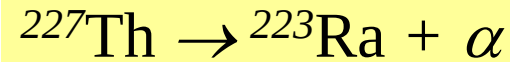

Neutrino's

Twee-deeltjes verval

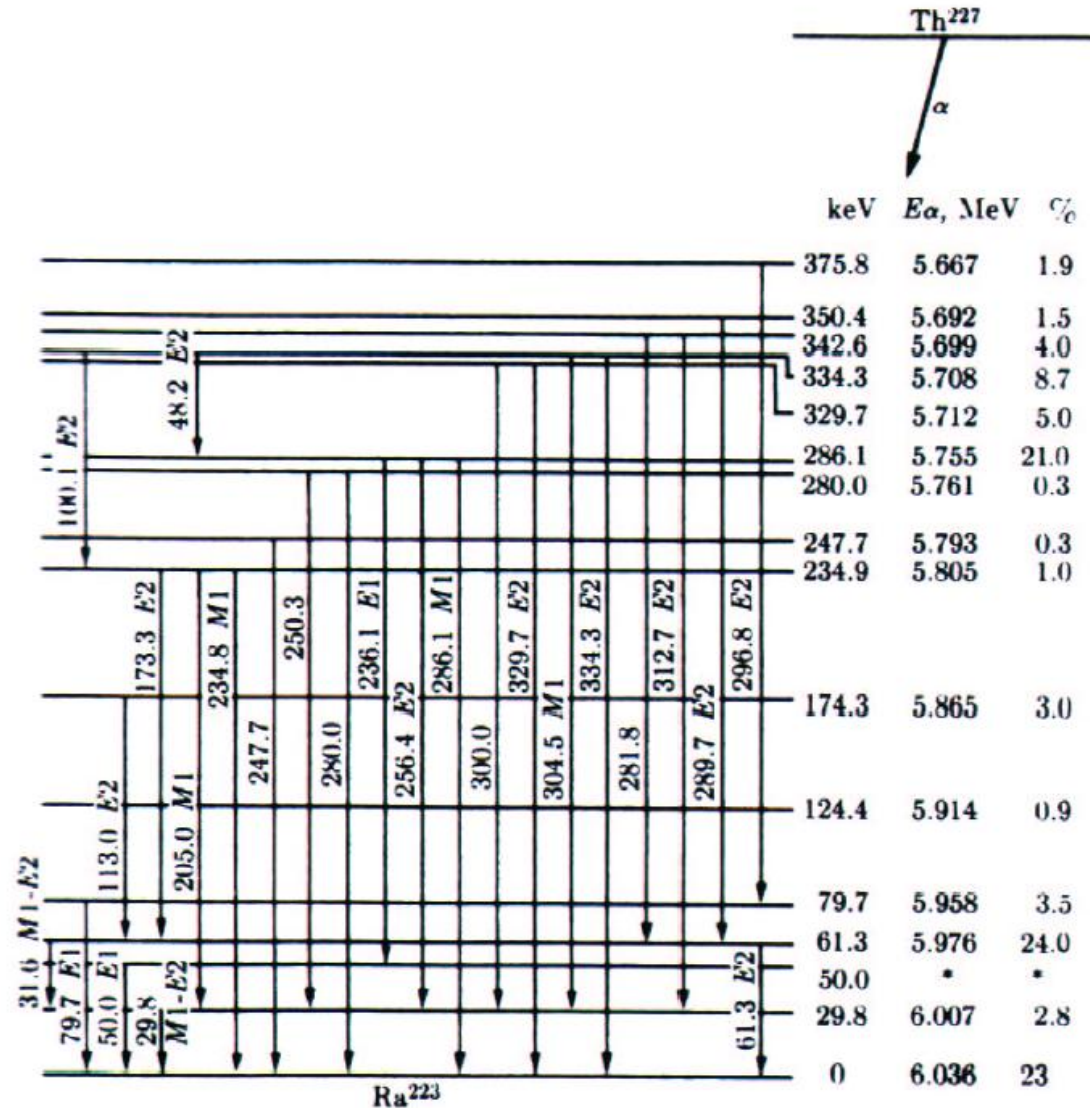
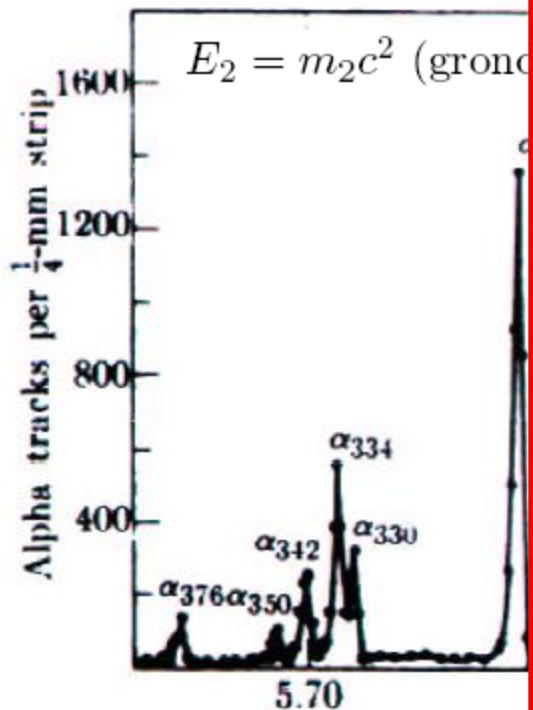
$$d \rightarrow 1 + 2$$

$$\vec{p}_1 + \vec{p}_2 = 0 \text{ en } E_1 + E_2 = E_d = m_d c^2$$

$$T_1 = \frac{m_2}{m_1 + m_2} E_d$$

Discreet spectrum

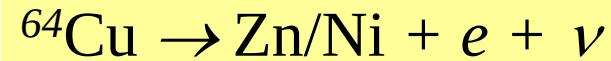

* Not observed

Drie-deeltjes verval

$$d \rightarrow 1 + 2 + 3$$

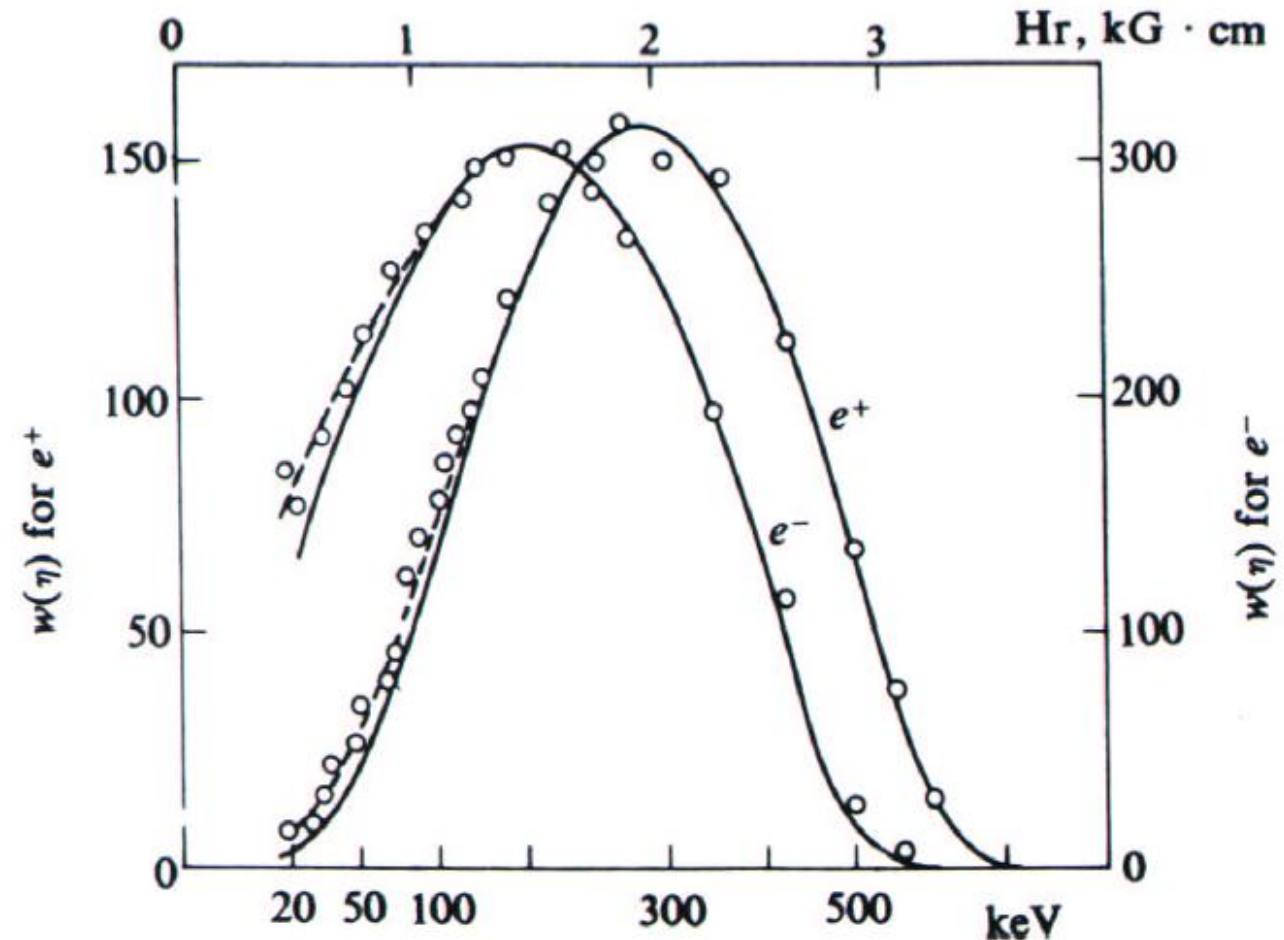

$$dP = \underbrace{(2\pi)^4 \hbar^2}_{\text{Normering}} |M|^2 \underbrace{\frac{d\vec{p}_1}{h^3} \frac{d\vec{p}_2}{h^3} \frac{d\vec{p}_3}{h^3}}_{\text{Faseruimte}} \cdot \underbrace{\delta(\vec{p}_d - \vec{p}_1 - \vec{p}_2 - \vec{p}_3) \delta(E_d - E_1 - E_2 - E_3)}_{\text{Energie- en impulsbehoud}}$$

Energiebehoud
geschonden?

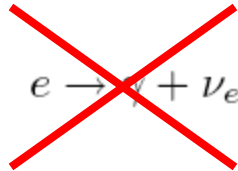
Pauli (1930) postuleert het
bestaan van een neutrino!

Ontdekt in 1959 door
Cowan and Reines

Behoud van lading

Verval van elektron:
 $\tau > 4.6 \times 10^{26}$ jaar

Lading is
veelvoud van e $q = Qe$

$$a + b + \dots + i \rightarrow c + d + \dots + f$$

Additief quantumgetal

$$\sum Q_i = \sum Q_f$$

Ladingsbehoud $\Leftrightarrow$ corresponderende symmetrie?

Lading quarks:
 $Q_u = +2/3$ en
 $Q_d = -1/3$

Isospin: u en d quarks hebben isospin $1/2$
Up quark heeft projectie $+1/2$ en down
quark $-1/2$

Behoud van baryongetal

Proton is ook stabiel
 $\tau > 2.1 \times 10^{29}$ jaar

$$\begin{array}{ll}
 p \rightarrow e^+ \pi^0 & \tau > 5.5 \times 10^{32} \text{ jaar} \\
 p \rightarrow \mu^+ \pi^0 & \tau > 2.7 \times 10^{32} \text{ jaar} \\
 p \rightarrow e^+ \gamma & \tau > 4.6 \times 10^{32} \text{ jaar} \\
 p \rightarrow e^+ \text{ wat dan ook} & \tau > 0.6 \times 10^{30} \text{ jaar}
 \end{array}$$

Baryongetal $B = 1$
 voor p en n

quarks $B = 1/3$
 antiquarks $B = -1/3$

	n	$\rightarrow$	p	$+$	e^-	$+$	$\bar{\nu}_e$
Q	:	0	=	1	-	1	+ 0
B	:	1	=	1	+	0	+ 0
L_e	:	0	=	0	+	1	- 1

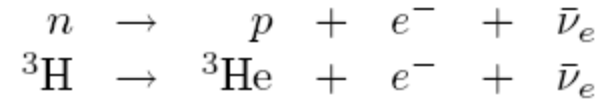
Leptonen, mesonen
 hebben $B = 0$

Behoud van leptongetal

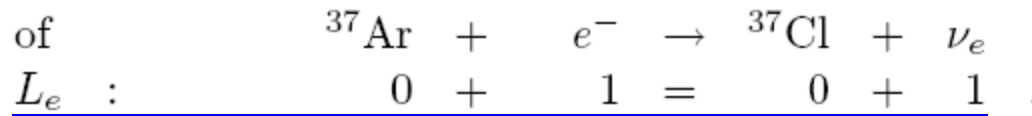
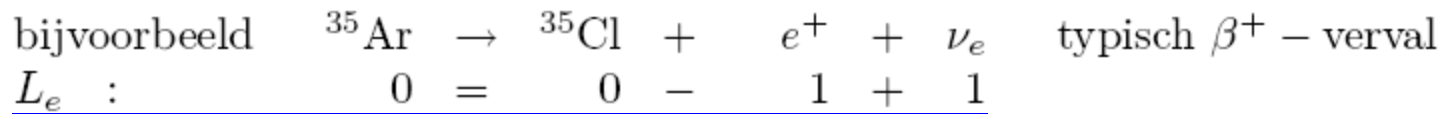
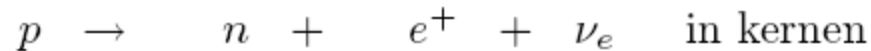
Observatie: verval
treedt in paren op:
 e^+e^- , $\mu^+\mu^-$, $\tau^+\tau^-$

Voer leptongetallen in

L_e, L_μ, L_τ

$$\underline{L_e : \quad 0 = \quad 0 + \quad 1 - \quad 1.}$$

spin neutrino: 1/2

Verschil tussen neutrino's en
antineutrino's?

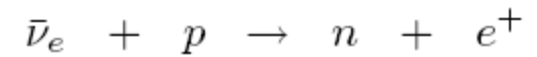

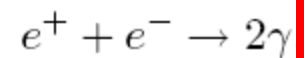
Cowan en Reines: detectie neutrino

Basisidee van experiment

- Gebruik antineutrino's
- Kernreactor als bron (700 MW)
- Detector: 200 liter water + CdCl_2
- Vloeistofscintillatoren (3 - 1400 liter elk)

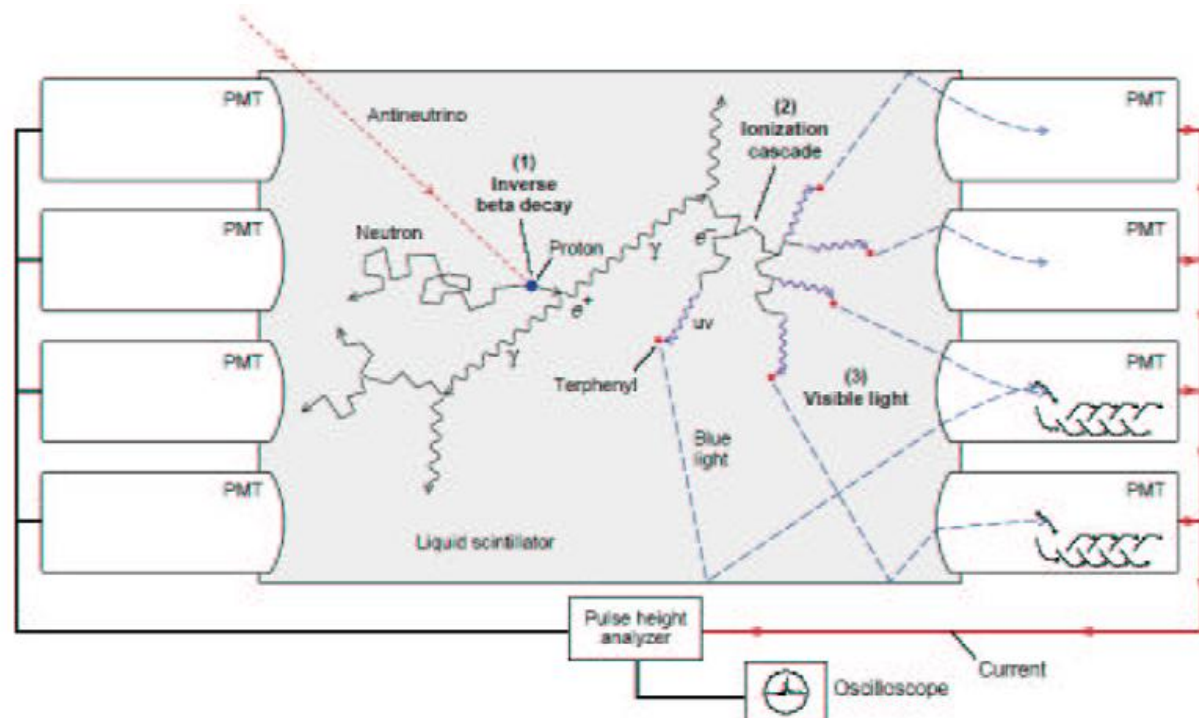

$$\underline{L_e : \quad -1 \quad + \quad 0 \quad \rightarrow \quad 0 \quad - \quad 1.}$$

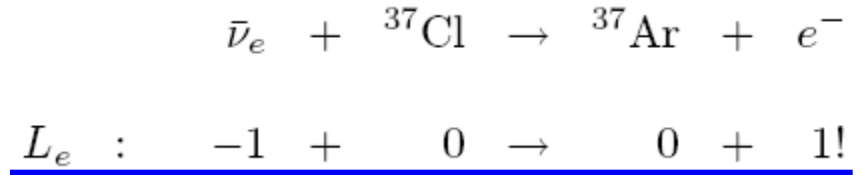
Resultaat:

$$\langle \sigma \rangle = (12_{-4}^{+7}) \times 10^{-44} \text{ cm}^2$$

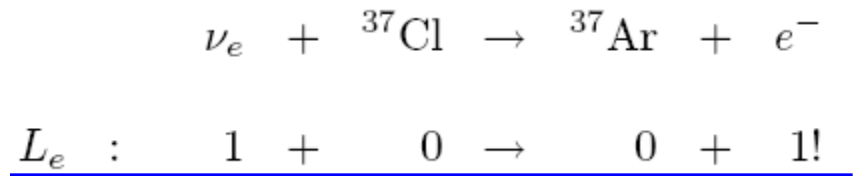

Davis: detectie neutrino

Bij dezelfde reactor gemeten:
reactie verloopt niet!

Neutrino's van de zon
induceren de reactie:

Neutrino's en antineutrino's
zijn verschillende deeltjes

Echter: flux factor 2 – 3 te laag!
Opgelost: neutrino oscillaties!
Neutrino's hebben massa!!!

Zware neutrino's

Pion verval

$$\begin{aligned}\pi^+ &\rightarrow \mu^+ + \nu_\mu & \text{B.R.} &= 0.999878 \\ \pi^+ &\rightarrow e^+ + \nu_e & \text{B.R.} &= 1.2 \times 10^{-4}\end{aligned}$$

Antideeltjes hebben dezelfde levensduur en B.R.

$$\begin{aligned}\pi^- &\rightarrow \mu^- + \bar{\nu}_\mu \\ \pi^- &\rightarrow e^- + \bar{\nu}_e.\end{aligned}$$

Reacties

	ν_e	+	n	$\rightarrow$	p	+	e^-	
L_e :	1	+	0	=	0	+	1	<u>treedt op</u>
L_μ :	0	+	0	=	0	+	0	
	ν_μ	+	n	$\rightarrow$	p	+	e^-	
L_e :	0	+	0	$\neq$	0	+	1	treedt niet op
L_μ :	1	+	0	$\neq$	0	+	0	
	ν_μ	+	n	$\rightarrow$	p	+	μ^-	
L_e :	0	+	0	=	0	+	0	<u>treedt op</u>
L_μ :	1	+	0	=	0	+	1	

$$\text{B.R.} < 10^{-12}$$

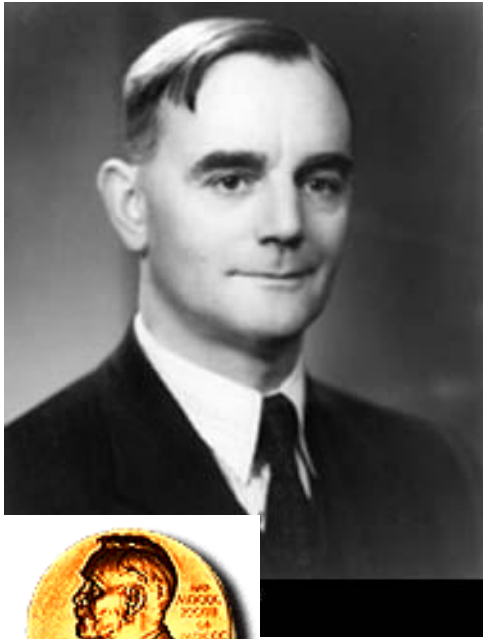
$$\mu^- \rightarrow e^- + e^+ + e^-$$

$$\begin{aligned}\mu^- + {}^{32}\text{S} &\rightarrow e^- + {}^{32}\text{S}, & \sigma/\sigma_{\nu, \text{capture}} &< 7 \times 10^{-11} \\ \mu^- + {}^{32}\text{S} &\rightarrow e^+ + {}^{32}\text{Si}, & \sigma/\sigma_{\nu, \text{capture}} &< 9 \times 10^{-10}\end{aligned}$$

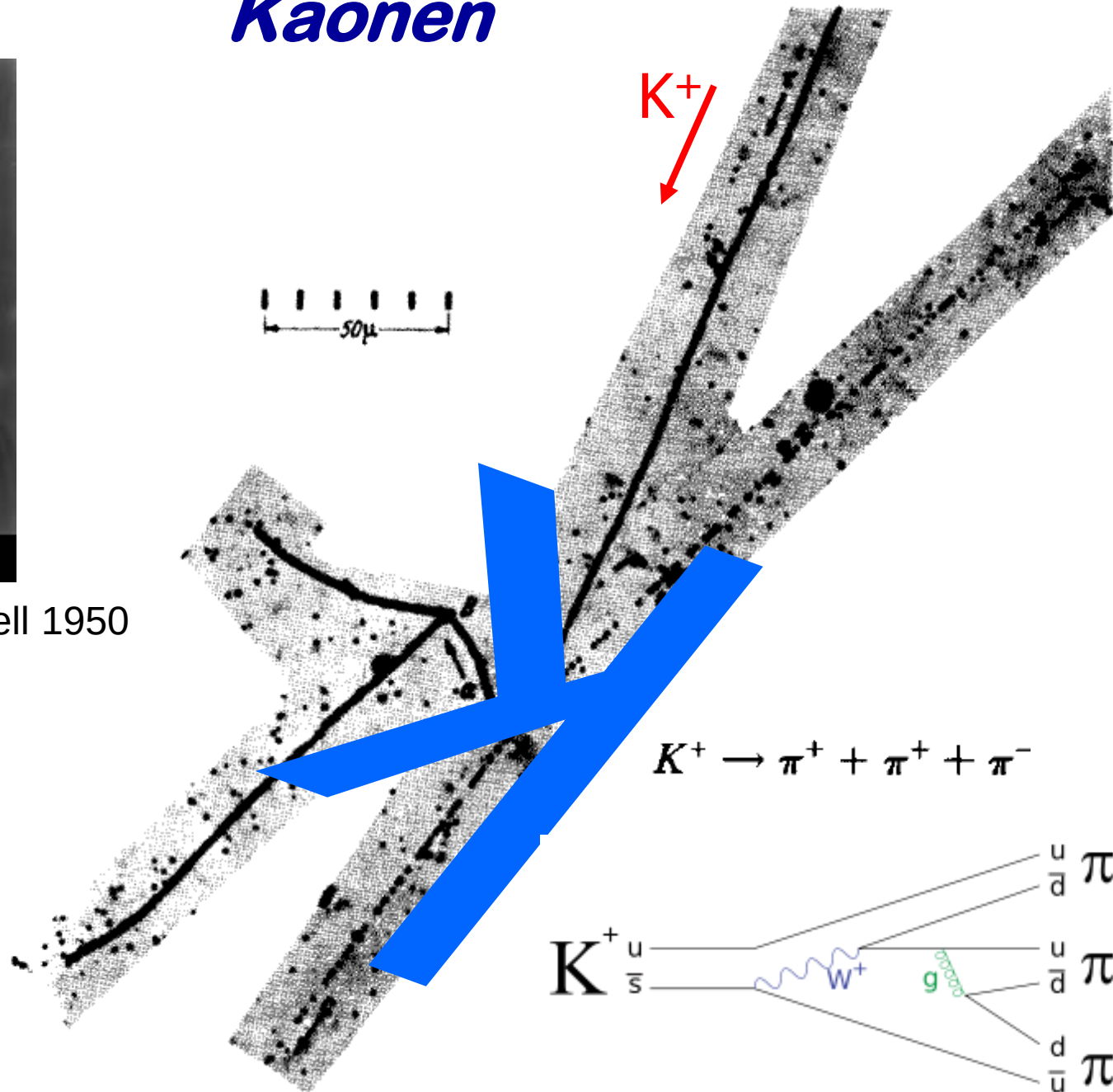
treedt niet op

Vreemdheid

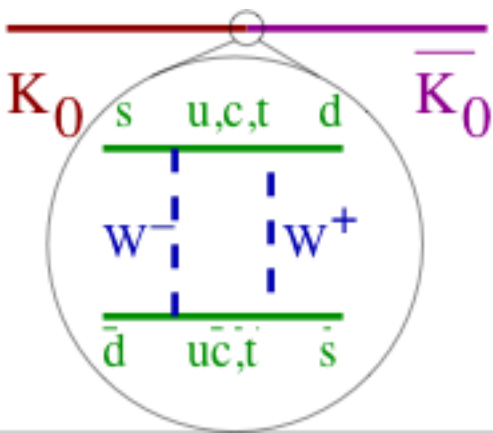
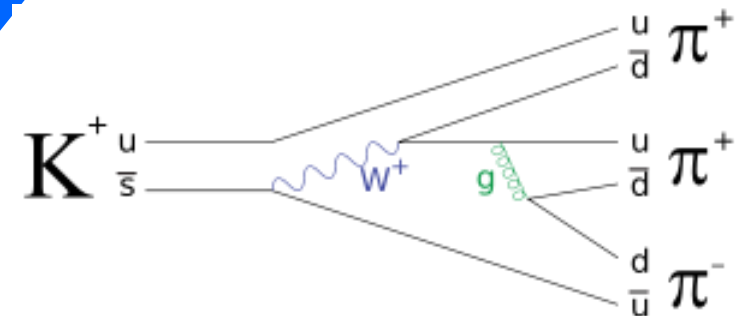
Kaonen

C.F. Powell 1950

$$K^+ \rightarrow \pi^+ + \pi^+ + \pi^-$$

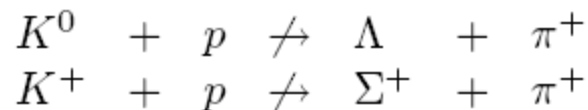
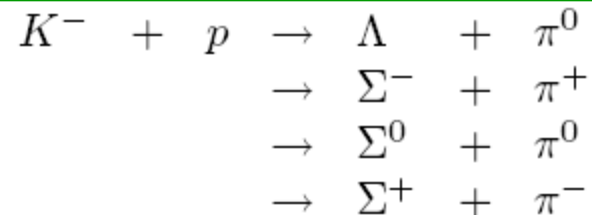
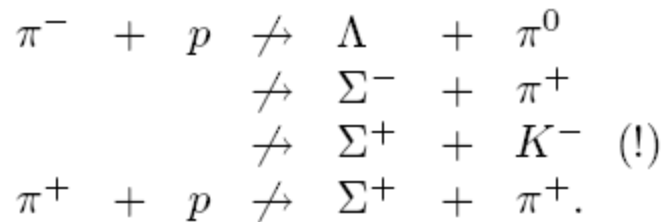
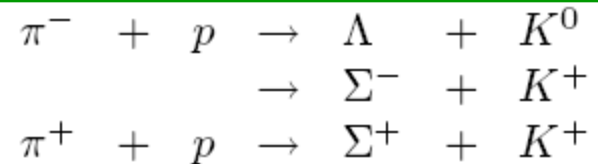
Vreemdheid

Nieuwe mesonen
en baryonen

$$K^0, K^+, \bar{K}^0, K^-$$

$$\Lambda^0, \Sigma^-, \Sigma^0, \Sigma^+$$

Eenvoudig in paren te produceren
(`associated production')

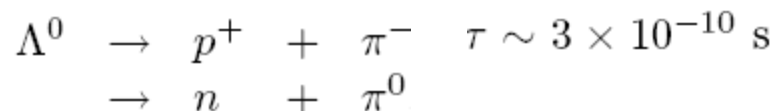
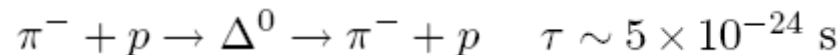
Sterke wisselwerking

Additief quantumgetal S
(vreemdheid): s -quark

K^0 en K^+ een vreemdheid $S = 1$

$\Lambda^0, \Sigma^-, \Sigma^+, \Sigma^0, K^-, \bar{K}^0$ vreemdheid $S = -1$

Lange levensduur

Zwakke
wisselwerking

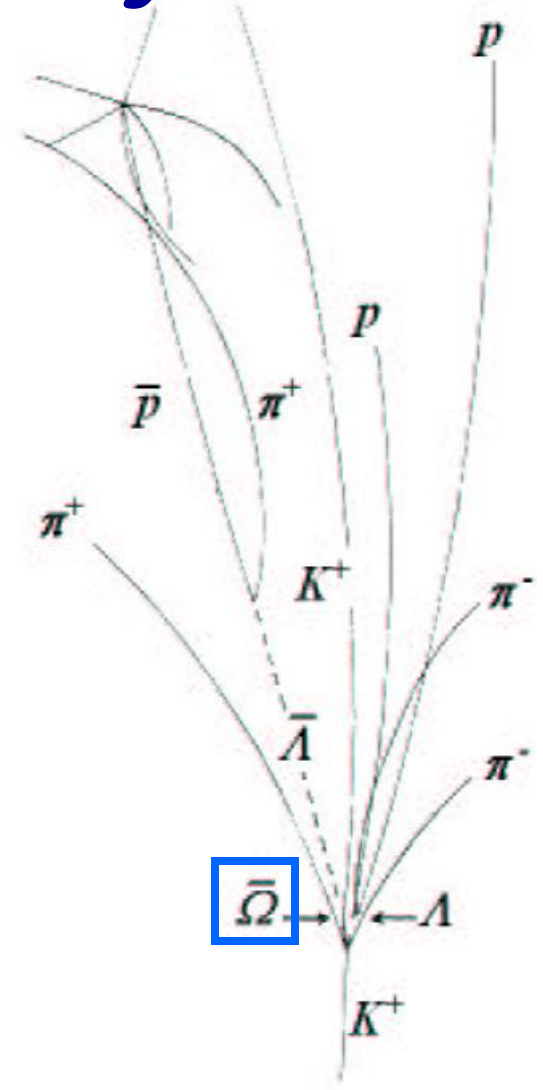
Ontdekking anti-omega-min baryon

Produceer deeltje met
vreemdheid $S = 3$

Verval via

$$\bar{\Omega}^+ \rightarrow \bar{\Lambda} + K^+$$

$$\tau \sim 8.2 \times 10^{-11} \text{ s}$$

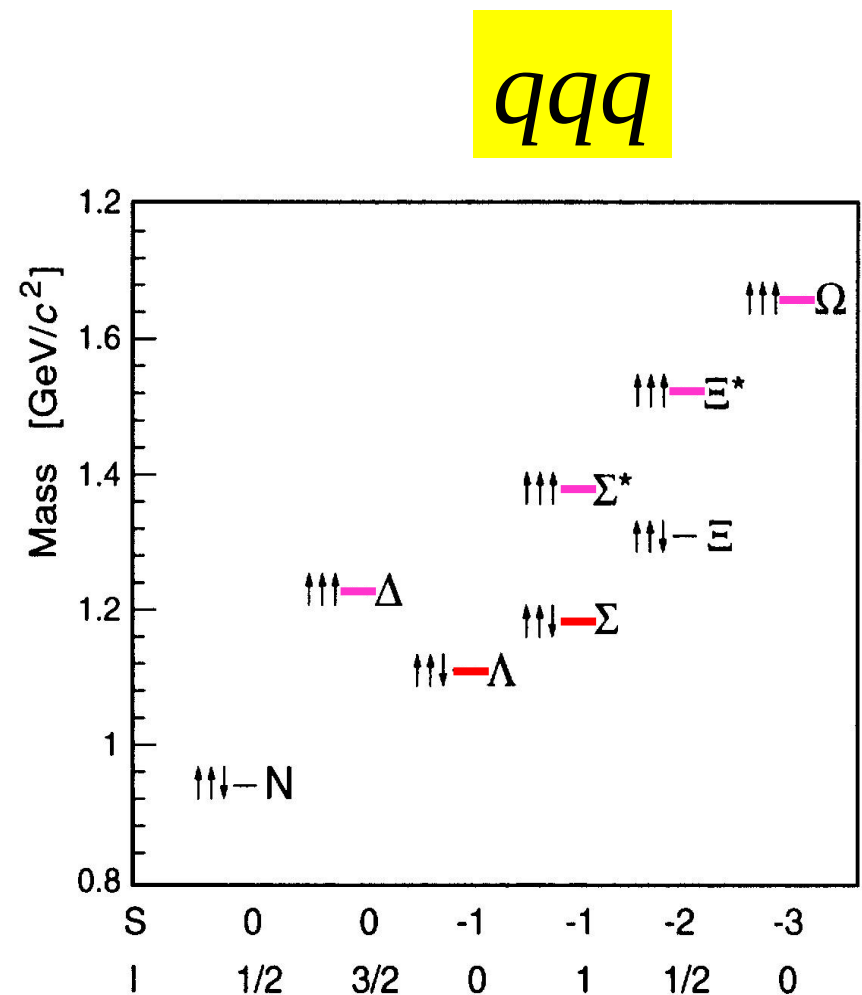
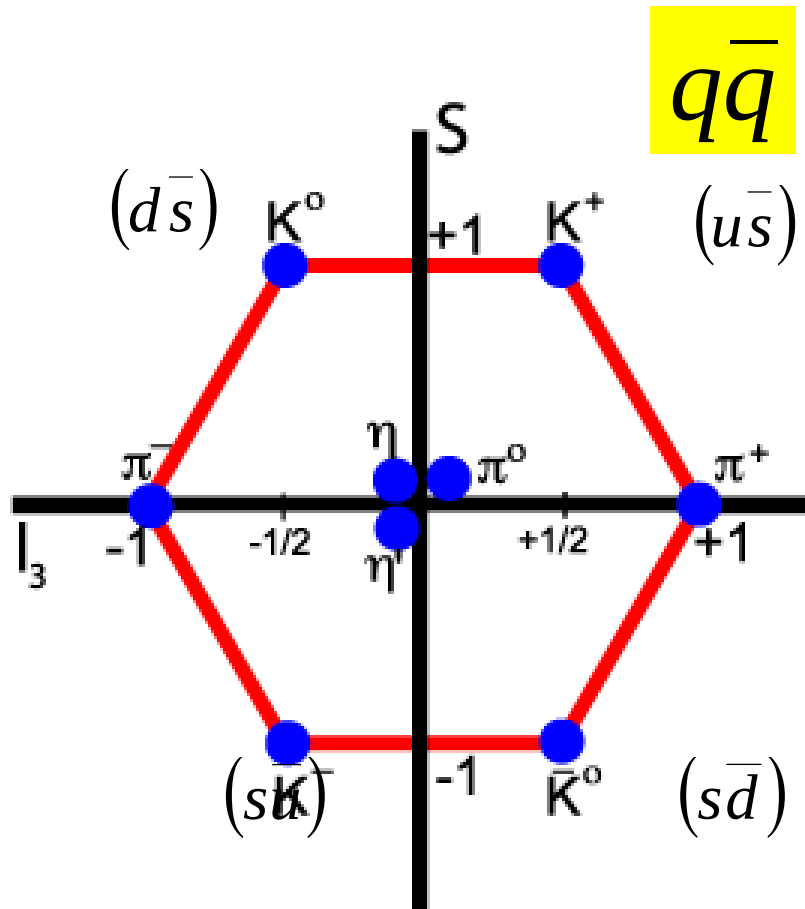
	K^+	+	d	$\rightarrow$	$\bar{\Omega}^+$	+	Λ	+	Λ	+	p	+	π^+	+	π^-
$B :$	0	+	2	$\rightarrow$	-1	+	1	+	1	+	1	+	0	+	0
$S :$	1	+	0	$\rightarrow$	3	-	1	-	1	+	0	+	0	+	0.

Quarkmodel: The eighthfold way

Quarksystemen: hadronen

meson en baryon multipletten

pseudoscalar ($J^P = 0^-$) octet + singlet

Quarkmodel: mesonen

Mesonen $q\bar{q}$ toestanden

Beschouw u , d en s

Gewichtsdiagram (Y, T_3)

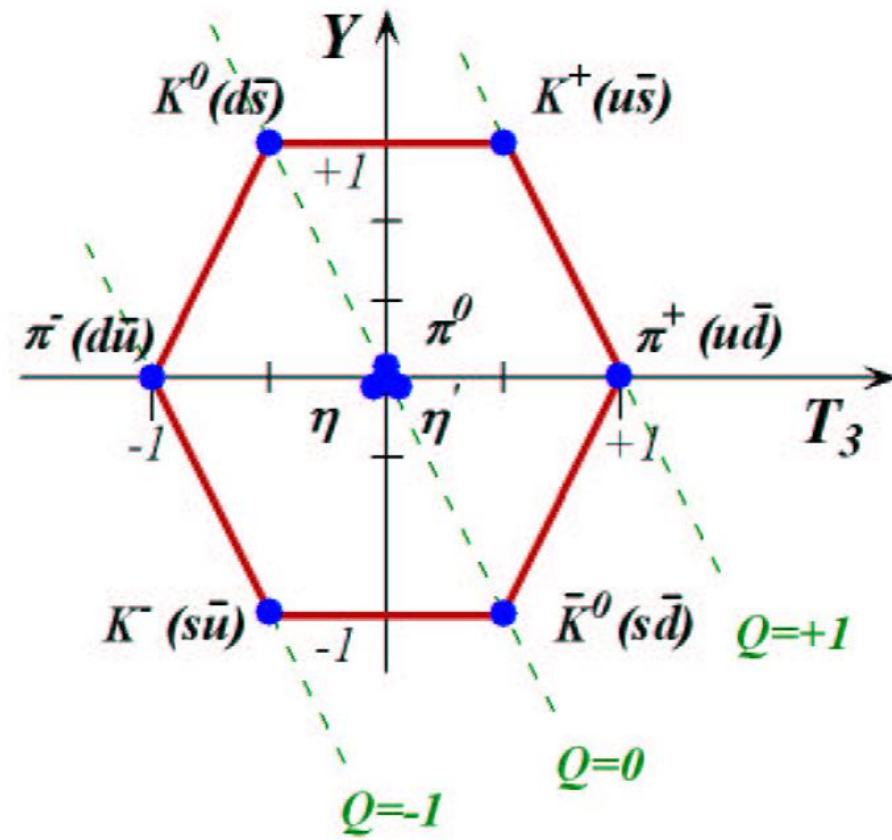
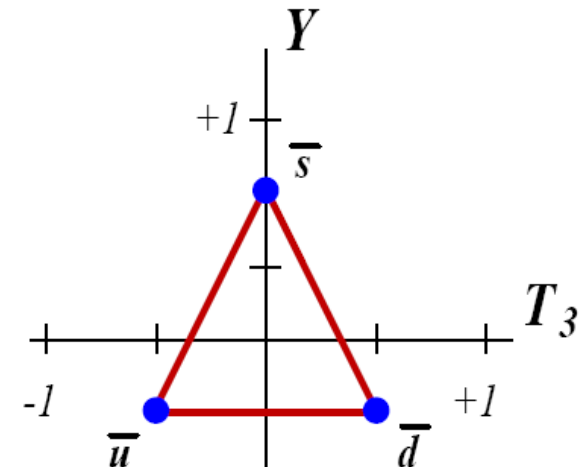
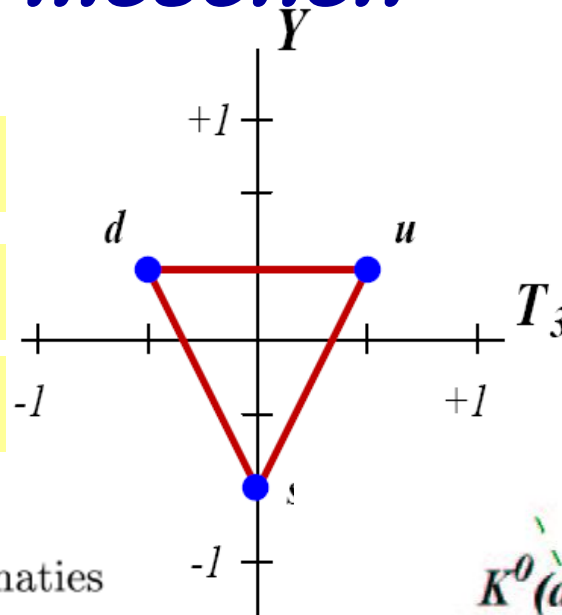
$Y = B + S + [\tilde{C} + \tilde{B} + \tilde{T}]$
 ($q\bar{q}$)-paar zijn er $9 = 3 \otimes 3$ combinaties

Pseudoscalaire mesonen ($J^\pi = 0^-$)

$$3 \otimes \bar{3} = 8 \oplus 1$$

Constante lading

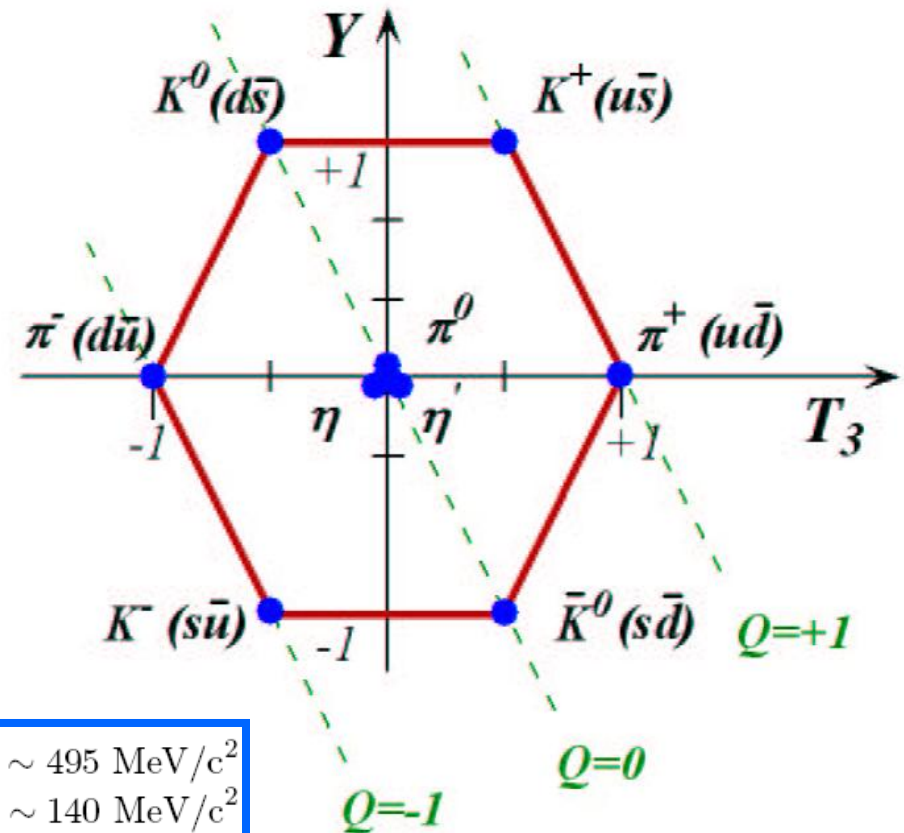
$$Q = \frac{Y}{2} + T_3$$

Quarkmodel: pseudoscalaire mesonen

Pseudoscalaire mesonen ($J^\pi = 0^-$)

Hoekpunten

$Y = 1, S = 1:$	$K^0 = (d\bar{s}), K^+ = (u\bar{s}), m \sim 495 \text{ MeV}/c^2$
$Y = 0, S = 0:$	$\pi^- = (d\bar{u}), \pi^+ = (u\bar{d}), m \sim 140 \text{ MeV}/c^2$
$Y = -1, S = -1:$	$K^- = (s\bar{u}), \bar{K}^0 = (s\bar{d}), m \sim 495 \text{ MeV}/c^2$

Centrum

$$Y = 0, S = 0: \pi^0 = \frac{1}{\sqrt{2}}(u\bar{u} - d\bar{d}), m_{\pi^0} \sim 135 \text{ MeV}/c^2$$

$$Y = 0, S = 0: \eta_1 = \frac{1}{\sqrt{3}}(u\bar{u} + d\bar{d} + s\bar{s}), m_{\eta_1} \sim 958 \text{ MeV}/c^2$$

$$Y = 0, S = 0: \eta_8 = \frac{1}{\sqrt{6}}(2s\bar{s} - u\bar{u} - d\bar{d}), m_{\eta_8} \sim 549 \text{ MeV}/c^2$$

Quarkmodel: vector mesonen

Pseudoscalaire mesonen ($J^\pi = 1^-$)

Menghoek 35°

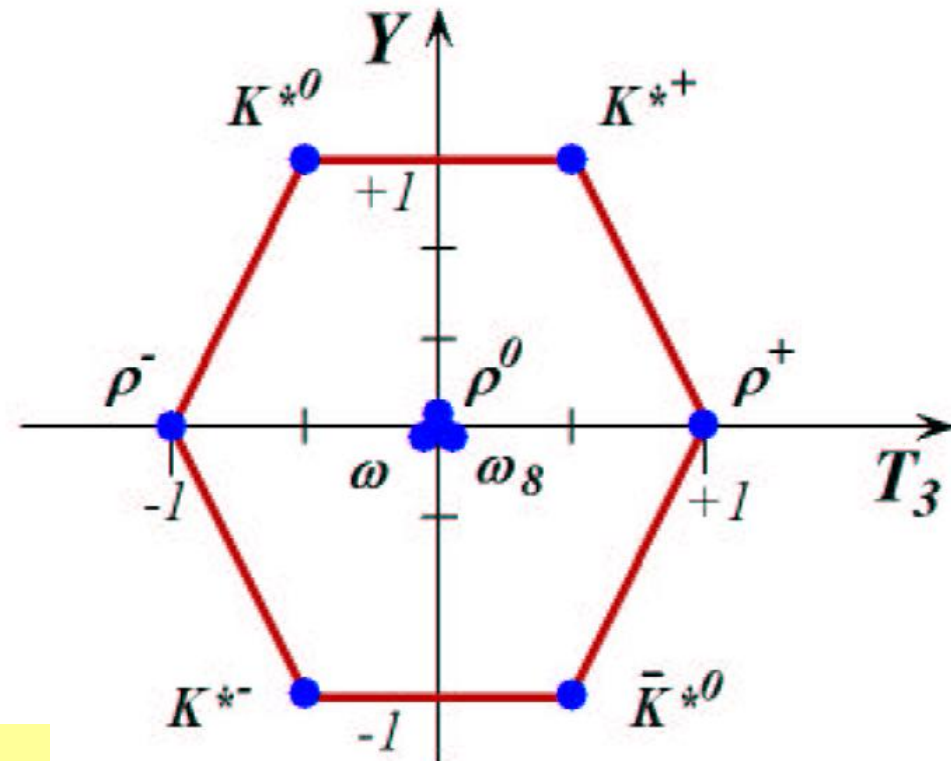
$$\omega_1 = \frac{1}{\sqrt{3}}(u\bar{u} + d\bar{d} + s\bar{s}),$$

$$\omega_8 = \frac{1}{\sqrt{6}}(u\bar{u} + d\bar{d} - 2s\bar{s})$$

$$\phi = -\omega_8 \cos \theta + \omega_1 \sin \theta$$

$$\omega = \omega_8 \sin \theta + \omega_1 \cos \theta$$

Deeltjes hebben grotere massa

$$Y = 1, S = 1 : K^{*0} = (d\bar{s}),$$

$$K^{*+} = (u\bar{s}), \quad m \sim 896 \text{ MeV}/c^2$$

$$Y = 0, S = 0 : \rho^- = (d\bar{u}),$$

$$\rho^+ = (u\bar{d}), \quad m \sim 770 \text{ MeV}/c^2$$

$$Y = -1, S = -1 : K^{*-} = (s\bar{u}),$$

$$\bar{K}^{*0} = (s\bar{d}), \quad m \sim 892 \text{ MeV}/c^2$$

$$Y = 0, S = 0 : \rho^0 = \frac{1}{\sqrt{2}}(u\bar{u} - d\bar{d}),$$

$$m \sim 768 \text{ MeV}/c^2$$

$$Y = 0, S = 0 : \underline{\phi} \simeq (s\bar{s}), \quad m \sim 1020 \text{ MeV}/c^2$$

$$Y = 0, S = 0 : \omega \simeq \frac{1}{\sqrt{2}}(u\bar{u} + d\bar{d}), \quad m \sim 783 \text{ MeV}/c^2.$$

Quarkmodel: baryonen

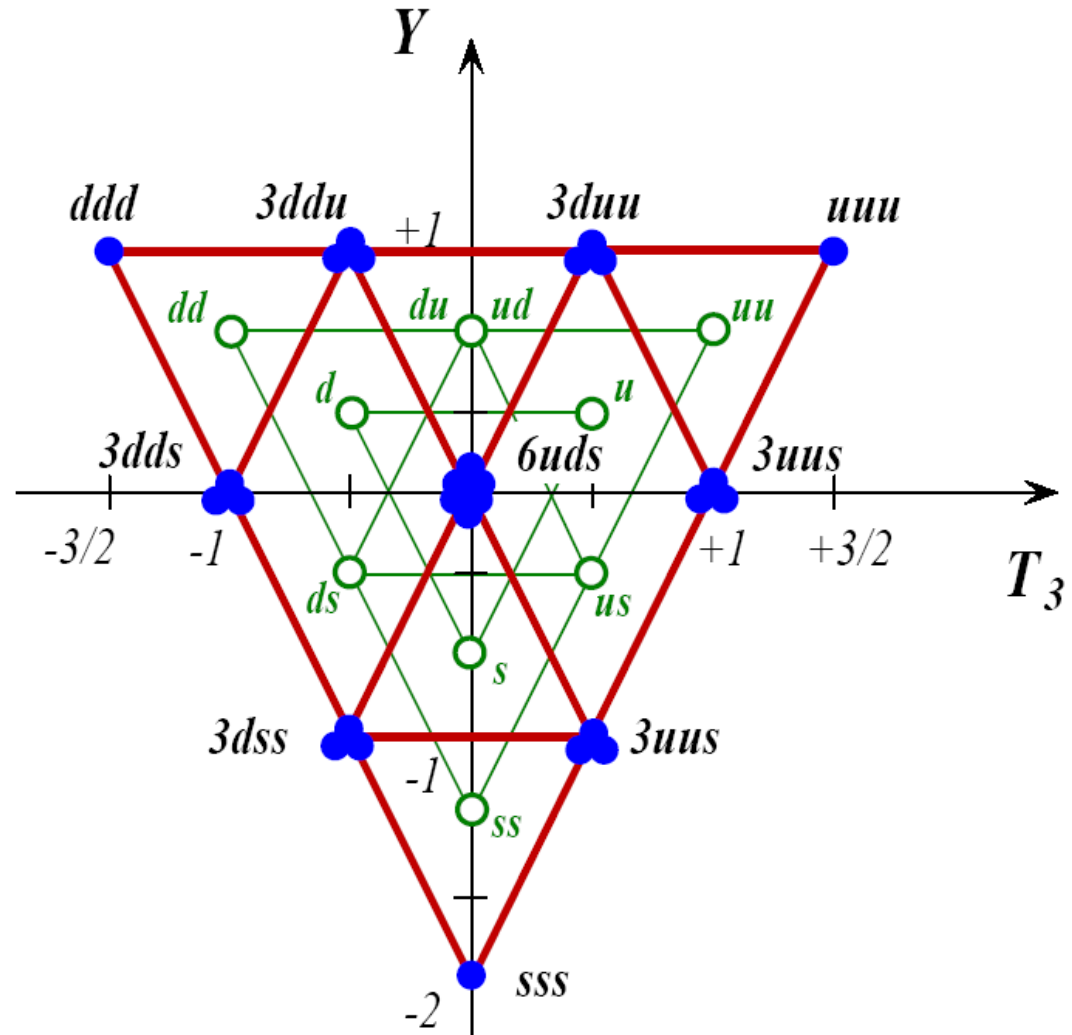
Baryonen qqq toestanden

Enkel deeltjes,
geen antideeltjes

Geen baryonen met
positieve vreemdheid

Groepentheorie

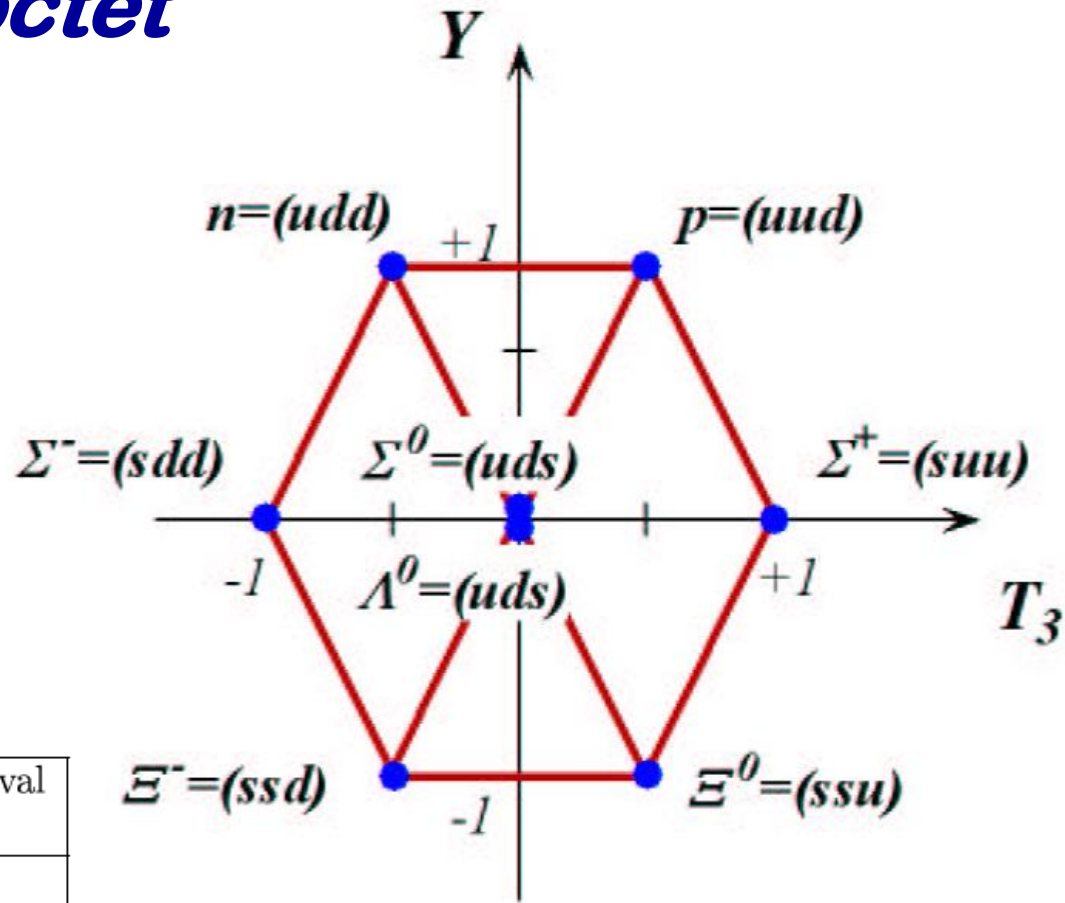
$$3 \otimes 3 \otimes 3 = 27 = 10 \oplus 8 \oplus 8 \oplus 1$$

Quarkmodel: octet

Octet spin $J = \frac{1}{2}$ en even pariteit

Deeltjes stabiel in sterke wisselwerking

Massaformule

$$M = a + bY + c[T(T + 1) - \frac{Y^2}{4}]$$

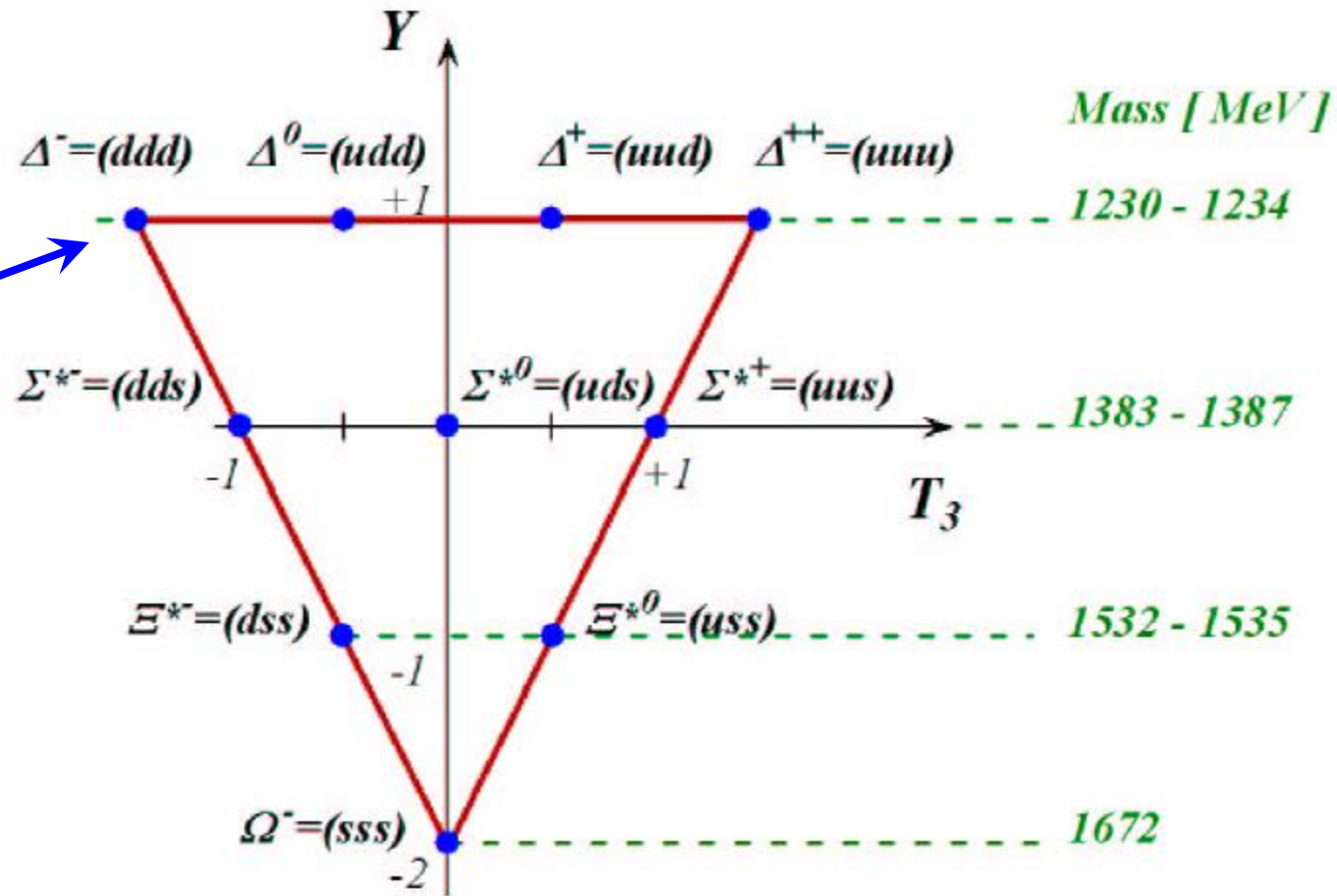
Deeltje	Massa [MeV]	Levensduur [s]	Dominant verval
p	938.3	∞	
n	939.6	887	$pe^- \bar{\nu}_e$
Λ^0	1115.6	2.6×10^{-10}	$p\pi^-$
Σ^-	1197.4	1.5×10^{-10}	$n\pi^-$
Σ^0	1192.6	7.4×10^{-20}	$\Lambda^0 \gamma$
Σ^+	1189.4	8.0×10^{-17}	$p\pi^0$
Ξ^-	1321	1.6×10^{-10}	$\Lambda^0 \pi^-$
Ξ^0	1321	2.9×10^{-10}	$\Lambda^0 \pi^0$

Quarkmodel: decouplet

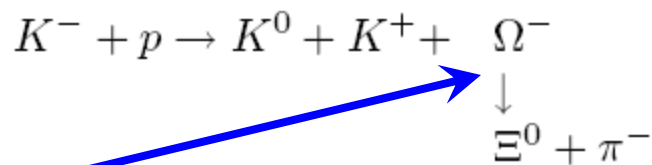
Decouplet

$$J^{\pi} = \frac{3}{2}^{+}$$

SU(3) kleur
Pauli principe

Omega-min

$$\tau = 8.2 \times 10^{-11} \text{ s}$$

Meson massa's

Berekend met constituent quark massa's
en kleur-magnetische massa splitsing:

$$M_{q\bar{q}} = m_q + m_{\bar{q}} + \Delta M_{JJ'}$$

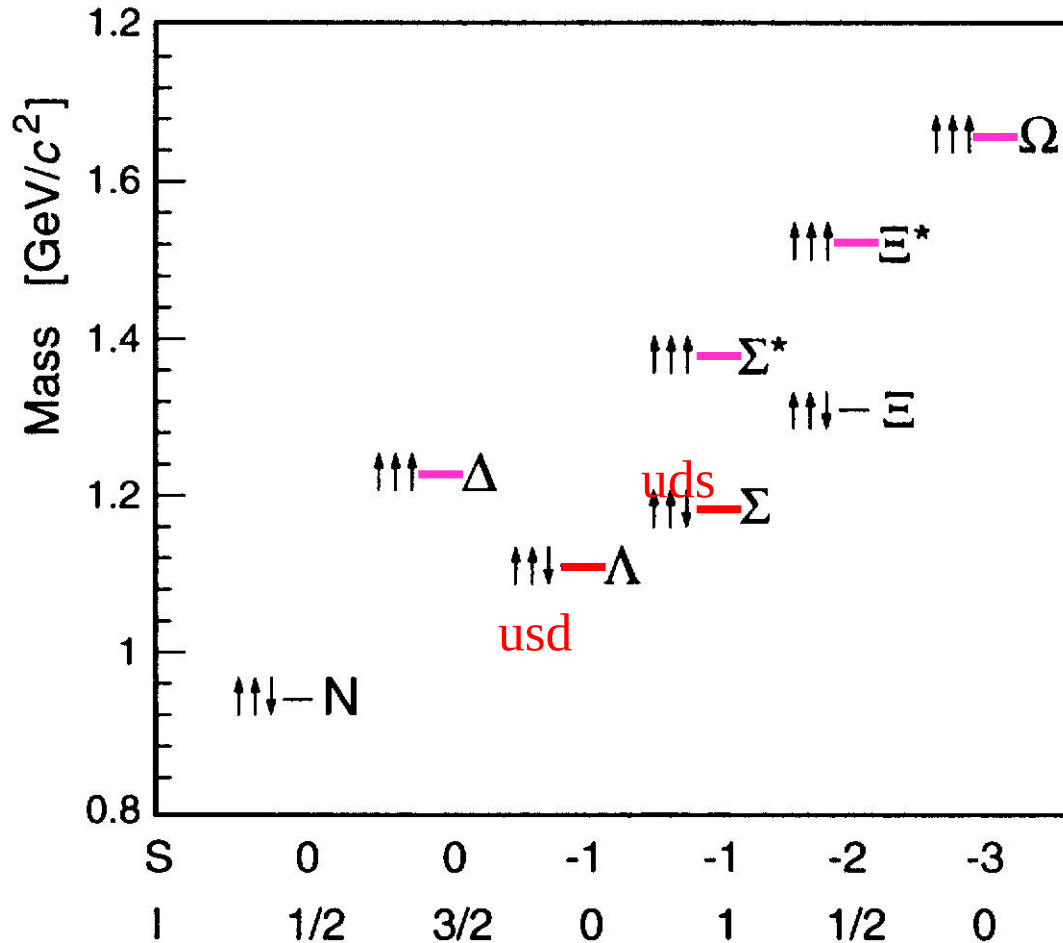
vrije parameters:
constituent q massa's:

$$m_{u,d} \approx 310 \text{ MeV} / c^2$$

$$m_s \approx 483 \text{ MeV} / c^2$$

Meson	J^P	I	Mass [MeV/c ²]	
			Calculated	Experiment
π	0^-	1	140	$\left\{ \begin{array}{ll} 135.0 & \pi^0 \\ 139.6 & \pi^\pm \end{array} \right.$
K	0^-	1/2	485	$\left\{ \begin{array}{ll} 497.7 & K^0 \\ 493.7 & K^- \end{array} \right.$
η	0^-	0	559	547.3
η'	0^-	0	—	957.8
ρ	1^-	1	780	770.0
K^*	1^-	1/2	896	$\left\{ \begin{array}{ll} 896.1 & K^{*0} \\ 891.7 & K^{*-} \end{array} \right.$
ω	1^-	0	780	781.9
ϕ	1^-	0	1032	1019.4

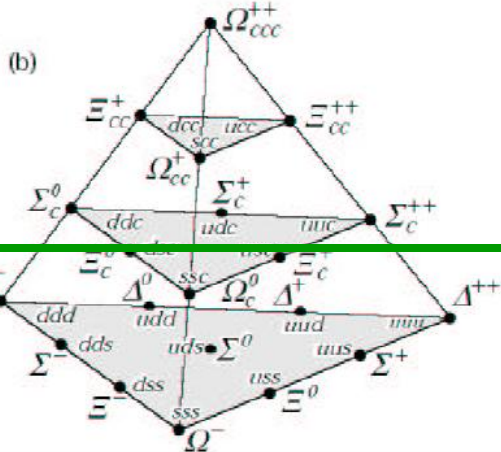
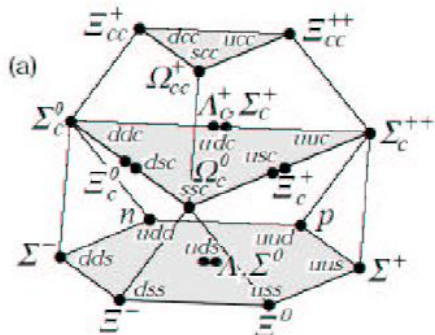
Baryon massa spectrum

Λ - Σ mass splitting
 $80 \text{ MeV}/c^2$
 vanwege
 spin-spin interactie

Systematiek leidt tot
 empirische massa formules

J/Ψ - meson

BNL: Aubert u. a.
28 GeV/c pBe $\rightarrow e^+e^-X$

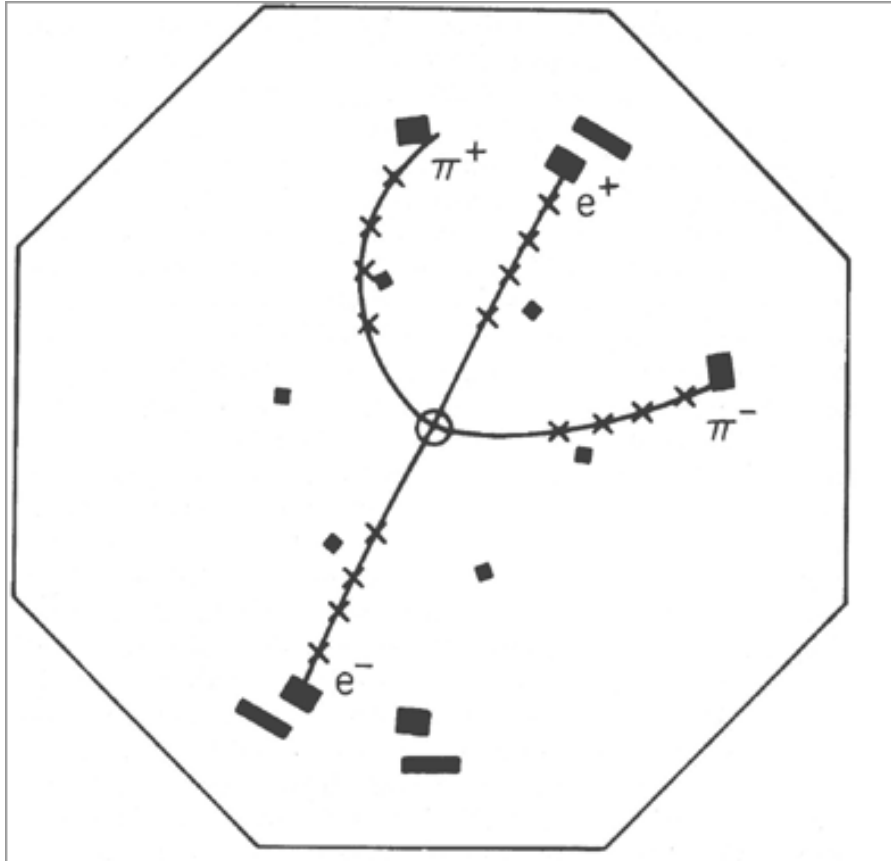
242 Ereignisse

Zahl der Ereignisse / (25 MeV/c²)

$m_{e^+e^-} / (\text{GeV}/c^2)$

ψ meson

Why $J \dots$

Samenvattend: de acteurs

Quarks en leptonen

Quarks

Naam	Symbool	Lading [e]	Massa [GeV/c ²]	Spin [$\hbar$]	B	T_3	S	C	b	t
Up	u	$\frac{2}{3}$	$2 - 8 \times 10^{-3}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{3}$	$\frac{1}{2}$	0	0	0	0
Down	d	$-\frac{1}{3}$	$5 - 15 \times 10^{-3}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{3}$	$-\frac{1}{2}$	0	0	0	0
Strange	s	$-\frac{1}{3}$	0.1 - 0.3	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{3}$	0	-1	0	0	0
Charm	c	$\frac{2}{3}$	1.0 - 1.6	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{3}$	0	0	1	0	0
Bottom	b	$-\frac{1}{3}$	4.1 - 4.5	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{3}$	0	0	0	-1	0
Top	t	$\frac{2}{3}$	180 ± 12	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{3}$	0	0	0	0	1

Leptonen

Naam	Symbool	Lading [e]	Massa [MeV/c ²]	Spin [$\hbar$]	Levensduur
Elektron	e^-	-1	0.511	$\frac{1}{2}$	$> 4.3 \times 10^{23}$ jaar
e-Neutrino	ν_e	0	$< 15 \times 10^{-6}$	$\frac{1}{2}$	$\infty?$
Muon	μ^-	-1	105.66	$\frac{1}{2}$	$2.197 \mu s$
μ -Neutrino	ν_μ	0	< 0.17	$\frac{1}{2}$	$\infty?$
Tau	τ^-	-1	1777	$\frac{1}{2}$	$2.91 \times 10^{-13} s$
τ -Neutrino	ν_τ	0	< 24	$\frac{1}{2}$	$\infty?$

